

บทที่ 4

วิธีพิจารณาของศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง

จากการศึกษาระบบวิธีพิจารณาและการสืบพยานหลักฐาน เพื่อแสวงหาข้อเท็จจริงในคดี ตลอดจนเหตุผลในการจัดตั้งศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง ในบทดังกล่าวมาแล้วนั้น เพื่อความเข้าใจในการนำระบบไต่สวนมาใช้ในการพิจารณาคดีศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง จึงต้องศึกษารายละเอียดดังต่อไปนี้

4.1. การนำระบบไต่สวนมาใช้ในการพิจารณาคดี ตามกฎหมายประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง

เมื่อรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 มีผลใช้บังคับโดยมีแนวความคิดของการตรวจสอบการใช้อำนาจอรัฐ ด้วยการจัดตั้งศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองและให้มีคณะกรรมการ ป.ป.ช. มีอำนาจหน้าที่ในการดำเนินคดีอาญาในความผิดเกี่ยวกับการทุจริตต่อหน้าที่ราชการ และคดีร้องขอให้ทรัพย์สินตกเป็นของแผ่นดิน เพื่อแก้ปัญหาของการขาดประสิทธิภาพในการนำตัวผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองที่กระทำผิดมาลงโทษ และรับผิดชอบทางแพ่งอย่างเหมาะสม

ดังนั้น รัฐธรรมนูญจึงกำหนดให้การดำเนินคดีอาญากับผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง มีคณะกรรมการ ป.ป.ช. ทำหน้าที่ในการค้นหาความจริง¹ โดยการไต่สวนข้อเท็จจริงของคณะกรรมการ ป.ป.ช. จะต้องค้นหาความจริงในเนื้อหาเพื่อพิสูจน์ว่าจำเลยเป็นผู้กระทำผิดหรือไม่ ด้วยการไต่สวนข้อเท็จจริง รวบรวมพยานหลักฐานทั้งที่เป็นประโยชน์หรือเป็นคุณและเป็นโทษต่อผู้ถูกกล่าวหาเพื่อชี้มูลความผิดของผู้ถูกกล่าวหา มิใช่การค้นหาพยานหลักฐานที่จะเป็นโทษต่อผู้ถูกกล่าวหาเท่านั้น รวมถึงการไต่สวนข้อเท็จจริงกรณีทรัพย์สินเพิ่มขึ้นผิดปกติและกรณีการร่ำรวยผิดปกติเพื่อการดำเนินการร้องขอให้ทรัพย์สินตกเป็นของแผ่นดินต่อไป โดยมีอัยการสูงสุดหรือคณะกรรมการ ป.ป.ช. เป็นผู้ฟ้องคดีซึ่งในการพิจารณาคดีให้ศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองยึดสำนวนของคณะกรรมการ ป.ป.ช. เป็นหลักในการพิจารณาคดีและอาจไต่สวนหาข้อเท็จจริงและ

¹ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 มาตรา 301 (2)

พยานหลักฐานเพิ่มเติมได้ (Judicial Investigation) ตามที่เห็นสมควร² เพื่อค้นหาความจริงในเนื้อหา ศาลจะวางเฉยไม่ได้ในการทำหน้าที่ค้นหาความจริงของศาลนั้น ศาลไม่ผูกมัดกับแบบหรือคำร้อง คำขอของผู้ใด เช่นเดียวกันศาลมีหน้าที่ต้องค้นหาความจริงจนเป็นที่พอใจ และสำหรับการดำเนินคดีกับกรรมการ ป.ป.ช. การไต่สวนข้อเท็จจริงกระทำโดยคณะกรรมการไต่สวนโดยมีอำนาจหน้าที่เช่นเดียวกันกับคณะกรรมการ ป.ป.ช. และในการพิจารณาพิพากษาคดีกฎหมายกำหนดให้นำบทบัญญัติเรื่องการดำเนินคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง กับการร้องขอให้ทรัพย์สินของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองตกเป็นของแผ่นดินมาใช้ในการดำเนินคดีแก่กรรมการ ป.ป.ช. โดยอนุโลมด้วย³

เพื่อให้เข้าใจและทราบถึงการนำระบบไต่สวนมาใช้ในการพิจารณาคดีมีลักษณะ และความแตกต่างของการพิจารณาคดีอาญาทั่วไปในศาลยุติธรรม กับการพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองในศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง รวมทั้งการพิจารณาคดีร้องขอให้ทรัพย์สินตกเป็นของแผ่นดินในกรณีของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง และกรรมการ ป.ป.ช. ดังนั้น จึงขอกล่าวถึงการนำระบบไต่สวนมาใช้ในการพิจารณาคดีอาญาและคดีร้องขอให้ทรัพย์สินตกเป็นของแผ่นดินของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองและกรรมการ ป.ป.ช. ในศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง เปรียบเทียบกับคดีทั่วไปในศาลยุติธรรม

4.1.1. การพิจารณาคดีอาญาในระบบไต่สวน

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 มาตรา 308 ประกอบกับพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2542 มาตรา 66 และพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. 2542 มาตรา 9 กำหนดให้คดีอาญาที่ศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง มีอำนาจในการพิจารณาพิพากษาคดี มีดังต่อไปนี้

1.) คดีที่กล่าวหาผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง นายกรัฐมนตรี รัฐมนตรี สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร สมาชิกวุฒิสภา หรือข้าราชการการเมืองอื่น ว่ากระทำความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ราชการ ตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 147 ถึงมาตรา 166

² รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 มาตรา 310 วรรคแรก

³ พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. 2542 มาตรา 42 วรรคห้า

2.) คดีที่กล่าวหาผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง นายกรัฐมนตรี รัฐมนตรี สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร สมาชิกวุฒิสภา หรือข้าราชการการเมืองอื่น ว่ากระทำความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ตามกฎหมายอื่น

3.) คดีที่ผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง ร่วมกระทำความผิดกับบุคคลอื่นที่มีได้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง ไม่ว่าผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองจะร่วมในฐานะเป็นตัวการ ผู้ใช้ หรือผู้สนับสนุน

4.) คดีที่บุคคลอื่น ที่มีได้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง ร่วมกระทำความผิดกับผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง ไม่ว่าบุคคลนั้นจะร่วมในฐานะเป็นตัวการ ผู้ใช้ หรือผู้สนับสนุน

5.) นอกจากบุคคลดังกล่าวข้างต้นแล้ว รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 มาตรา 300 ประกอบกับพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2542 มาตรา 31 และพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. 2542 มาตรา 9 ยังกำหนดให้รวมถึงกรรมการ ป.ป.ช. หากมีการกระทำความผิดในลักษณะเช่นเดียวกันกับที่กล่าวแล้วข้างต้น

กฎหมายมีการกำหนดบุคคลที่อยู่ในเขตอำนาจของ ศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองไว้ชัดเจน เพื่อเป็นการตัดปัญหาเรื่องคุณสมบัติของผู้กระทำความผิด⁴ ไว้แล้ว ศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง มีอำนาจในการพิจารณาคดีอาญาและคดีร้องขอให้ทรัพย์สินตกเป็นของแผ่นดินกับบุคคลดังกล่าวข้างต้น ซึ่งผู้เขียนจะขอกล่าวในหัวข้อต่อไป

4.1.1.1. การพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง

การดำเนินคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง รวมถึงบุคคลที่กฎหมายกำหนดนั้นมีความแตกต่างจากการดำเนินคดีอาญาทั่วไป โดยจะเห็นได้จากแผนผังการดำเนินคดีดังนี้ (แผนผังที่ 1)

หมายเหตุ

วิ. หมายถึง พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. 2542

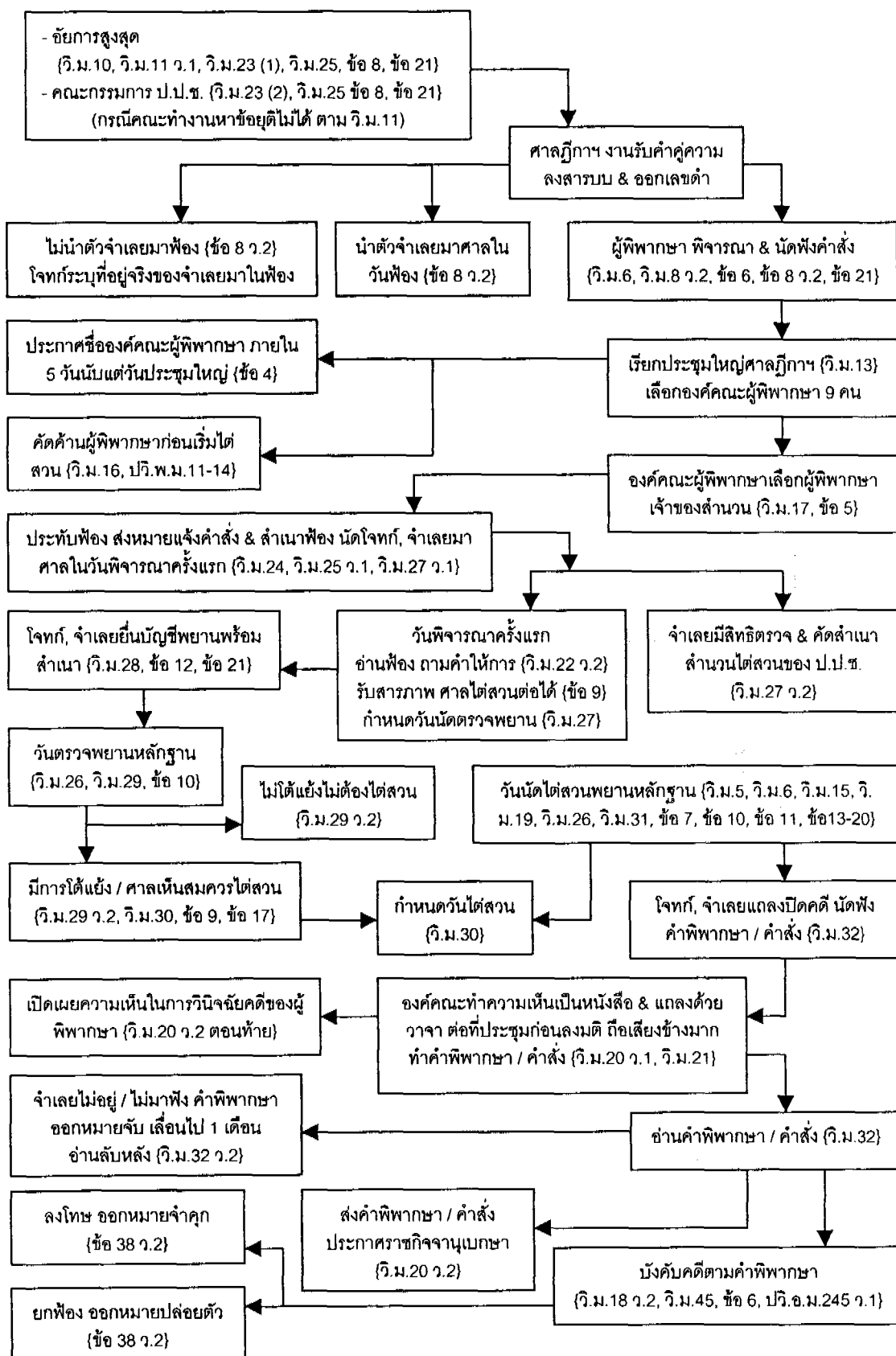
ข้อ หมายถึง ข้อกำหนดเกี่ยวกับการดำเนินคดีของศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. 2543

ป.วิ.อ. หมายถึง ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

ป.วิ.พ. หมายถึง ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง

⁴ สมพร พรหมนิตาธร, การดำเนินคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง, พิมพ์ครั้งแรก, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์นิติธรรม, กุมภาพันธ์ 2546) น.5.

ขั้นตอนการดำเนินคดีอาญาของศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง

การพิจารณาพิพากษาคดีในกรณีมีการดำเนินคดี ในศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองนั้นจะมีลักษณะที่แตกต่างไปจากการดำเนินคดีอาญาทั่วไป ตามที่กำหนดไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาอย่างมาก โดยผู้เขียนมุ่งศึกษาวิเคราะห์การพิจารณาคดีในระบบไต่สวน ตามกฎหมายประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง เนื่องจากมีประเด็นสำคัญๆ มากมายผู้เขียนขอกล่าวเฉพาะในประเด็นการไต่สวนมูลฟ้อง การตรวจพยานหลักฐาน การไต่สวนพยานหลักฐานโดยใช้สำนวน ป.ป.ช. เป็นหลัก และการไต่สวนพยานหลักฐานเพิ่มเติม ซึ่งก่อนที่จะนำไปถึงการวิเคราะห์ในประเด็นที่กล่าวมาแล้วนั้น ผู้เขียนขอกล่าวถึงขั้นตอนในการพิจารณาคดีเพื่อนำไปสู่การวิเคราะห์ ดังมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

4.1.1.1.1. การรับฟ้อง

เมื่ออัยการสูงสุด หรือคณะกรรมการ ป.ป.ช. ได้ยื่นฟ้องต่อศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองแล้ว ศาลจะต้องดำเนินการดังนี้

(1) การตรวจคำฟ้อง

ก่อนที่ศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง จะประทับรับคำฟ้องเข้าสู่การพิจารณา ศาลจะต้องตรวจคำฟ้องเสียก่อนว่าเป็นคำฟ้องที่ถูกต้องหรือไม่ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 161 ซึ่งพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาความอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. 2542 มาตรา 18 วรรคสอง ให้อนุโลมมาใช้ด้วย

(2) การไต่สวนมูลฟ้อง

แม้ว่า ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 162 (2) ศาลสามารถไต่สวนมูลฟ้องในคดีที่พนักงานอัยการเป็นโจทก์ได้ถ้าเห็นสมควร แต่การพิจารณาคดีในศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองนั้น กฎหมายกำหนดไว้ชัดเจนว่าการฟ้องคดีอาญาตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการดำเนินคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. 2542 ไม่ต้องมีการไต่สวนมูลฟ้อง⁵

จากการศึกษาผู้เขียนมีการวิเคราะห์ความเห็นว่ ในบางกรณีนั้นควรมีการไต่สวนมูลฟ้องก่อนเพื่อเป็นการตรวจสอบกลับกรองคดีในเบื้องต้น จะทำให้การพิจารณาคดีของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองเป็นไปโดยความรวดเร็วและมีขั้นตอนในการตรวจสอบมากขึ้น โดยมีการวิเคราะห์ถึงรายละเอียดในบทต่อไป

⁵ พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการดำเนินคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. 2542 มาตรา 25 วรรคแรก

(3) สำเนาคำฟ้อง

ข้อกำหนดเกี่ยวกับการดำเนินคดีอาญาของศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. 2543 ข้อ 21 กำหนดให้คู่ความฝ่ายที่ยื่นคำคู่ความ หรือบัญชีระบุยาน ต้องทำสำเนาส่งศาลตามจำนวนขององค์คณะผู้พิพากษา และคู่ความทุกฝ่ายด้วย

(4) ค่าฤชาธรรมเนียม

การฟ้องคดีอาญาต่อศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองนี้ข้อกำหนดเกี่ยวกับการดำเนินคดีของศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. 2543 ข้อ 40 กำหนดให้ได้รับการยกเว้นค่าฤชาธรรมเนียม

4.1.1.1.2. การส่งสำเนาคำฟ้องและการนัดพิจารณาคดี

เมื่อศาลได้มีคำสั่งประทับฟ้องของโจทก์แล้ว ศาลจะต้องจัดการส่งสำเนาฟ้องแก่จำเลย เพื่อแก้ไขข้อกล่าวหาต่อไป⁶

นอกจากนั้นศาลจะต้องนัดให้คู่ความมาศาลในวันพิจารณาคดีครั้งแรกด้วย⁷

4.1.1.1.3. การพิจารณาคดีครั้งแรก

ลักษณะการดำเนินคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง แม้จะมีการใช้ถ้อยคำแตกต่างไปจากการดำเนินคดีอาญาทั่วไปตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาก็ตาม แต่กระบวนการพิจารณาก็มีลักษณะคล้ายคลึงกัน แต่อาจมีข้อแตกต่างกันบ้างในบางขั้นตอนโดยกระบวนการพิจารณาจะมีทั้งหมด 3 ขั้นตอน คือ

- (1) การพิจารณาคดีครั้งแรก⁸
- (2) การตรวจพยานหลักฐาน⁹
- (3) การไต่สวนพยานหลักฐาน¹⁰

⁶ พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการดำเนินคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. 2542 มาตรา 27 วรรคแรก

⁷ พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการดำเนินคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. 2542 มาตรา 27 วรรคแรก

⁸ โปรดเทียบกับประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 172 วรรคสอง

⁹ พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการดำเนินคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. 2542 มาตรา 28

¹⁰ พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการดำเนินคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. 2542 มาตรา 30

ก. การดำเนินการ

สำหรับการพิจารณาคดีครั้งแรกนี้ กฎหมายกำหนดให้ศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง จะต้องดำเนินการเมื่อจำเลยมาอยู่ต่อหน้าศาลและศาลเชื่อว่าเป็นจำเลยจริงแล้วดังนี้¹¹

- อ่านและอธิบายฟ้องให้จำเลยฟัง
- ถามคำให้การของจำเลยว่าได้กระทำความผิดจริงหรือไม่

แต่ทั้งนี้เป็นสิทธิของจำเลยที่จะให้การหรือไม่ก็ได้ หากจำเลยให้การก็ให้บันทึกคำให้การไว้ ถ้าไม่ให้การก็ให้บันทึกว่าจำเลยไม่ให้การ

- กำหนดวันตรวจพยานหลักฐาน

ศาลต้องกำหนดวันตรวจพยานหลักฐานให้โจทก์จำเลยทราบล่วงหน้าไม่น้อยกว่า 14 วัน จากการศึกษาในขั้นตอนการพิจารณาคดีครั้งแรก หากนำไปเปรียบเทียบกับขั้นตอนการพิจารณาพิพากษาคดีของประเทศฝรั่งเศส กรณีการดำเนินคดีกับรัฐมนตรีต่อศาลยุติธรรมแห่งสาธารณรัฐแล้วจะพบว่ามีความแตกต่างกันเป็นอย่างมาก กล่าวคือ ประธานศาลยุติธรรมแห่งสาธารณรัฐ จะทำการนัดพิจารณาคดีครั้งแรก เพื่อดำเนินการพิจารณาคดี (citation à comparaître) ซึ่งหากจำเลยไม่มาอาจมีการพิจารณาคดีลับหลังจำเลยได้ (par contumace) และเมื่อศาลเสร็จการพิจารณาคดีแล้ว ก็จะมีคำพิพากษาในส่วนคำวินิจฉัยว่ามีความผิดหรือไม่ และหากผิดก็จะมีคำพิพากษากำหนดโทษอาญาด้วยโดยวิธีการลงมติลับโดยใช้เสียงข้างมาก (par bulletin secret à la majorité absolue) สามารถดูรายละเอียดในบทที่ 3 หัวข้อ 3.1.2.1.3. ที่ได้กล่าวมาแล้ว

สำหรับความแตกต่างในประเด็นที่กล่าวมานี้ แสดงให้เห็นถึงความเด็ดขาดของกฎหมายในการดำเนินคดีต่อรัฐมนตรีของฝรั่งเศส และหากเปรียบเทียบกับประเทศไทยหากจำเลยไม่มาปรากฏตัวต่อศาลหรือหลบหนี และศาลไม่เชื่อว่าเป็นจำเลยจริง ก็จะไม่มีการพิจารณาพิพากษาคดีต่อไป

ข. การตั้งทนายความ

แม้กฎหมายเกี่ยวกับการดำเนินคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง มิได้กำหนดเรื่องการตั้งทนายความให้จำเลยก็ตาม แต่ต้องอนุโลมบทบัญญัติในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 173 มาใช้ด้วย กล่าวคือ ศาลต้องดำเนินการตามเรื่องราวการตั้งทนายความก่อนเริ่มพิจารณาด้วย หากไม่ดำเนินการในเรื่องดังกล่าวถือว่าเป็นการดำเนินกระบวนการพิจารณาที่ไม่ถูกต้อง ซึ่งอาจมีปัญหาเช่นกันว่าหากไม่ดำเนินกระบวนการพิจารณาให้ถูกต้องแล้ว จนกระทั่ง

¹¹ พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. 2542 มาตรา 28 วรรคสาม

ศาลมีคำพิพากษาจะดำเนินการแก้ไขอย่างไร เพราะคำพิพากษาของศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองเป็นที่สุด ศาลสูงจะสั่งดำเนินการให้ถูกต้องตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 208 (2) ไม่ได้อีกต่อไป

ดังนั้นก่อนที่จะศาลจะดำเนินการพิจารณาคดีครั้งแรก ดังกล่าวข้างต้น ศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองต้องถามจำเลยในเรื่องทนายเสียก่อนด้วย

ค. สิทธิของจำเลย

นอกจากสิทธิที่จะได้รับความช่วยเหลือด้านทนายความ และสิทธิที่จะไม่ให้การดังกล่าวข้างต้นแล้ว จำเลยยังมีสิทธิขอตรวจและขอคัดสำเนาเอกสารในสำนวนการไต่สวนของคณะกรรมการ ป.ป.ช. ด้วย ทั้งนี้นับแต่วันที่จำเลยได้รับสำเนาคำฟ้อง¹²

ง. กรณีจำเลยรับสารภาพ

ในการพิจารณาคดีครั้งแรก เมื่อศาลได้ถามคำให้การจำเลยแล้ว หากจำเลยปฏิเสธก็ต้องดำเนินการตรวจพยานหลักฐานและไต่สวนพยานหลักฐานเพื่อมีคำพิพากษาต่อไป

แต่ในกรณีที่จำเลยให้การรับสารภาพตามคำฟ้อง ก็ต้องดำเนินการไปตามบทบัญญัติในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 176 กล่าวคือ

- หากความผิดที่จำเลยรับสารภาพนั้น มีอัตราโทษจำคุกไม่เกิน 5 ปี ศาลสามารถพิพากษาคดีได้โดยไม่ต้องไต่สวนหรือสืบพยานแต่อย่างใด หากศาลเชื่อว่าจำเลยได้กระทำความผิดตามคำรับสารภาพ

- หากความผิดที่จำเลยรับสารภาพนั้น มีอัตราโทษจำคุกตั้งแต่ 5 ปีขึ้นไป หรือโทษสถานหนักกว่านั้น ศาลจะต้องรับฟังพยานประกอบคำรับสารภาพจนกว่าพอใจว่าจำเลยได้กระทำความผิดจริง

ดังนั้นแม้จำเลยจะให้การรับสารภาพตามคำฟ้องก็ตาม ศาลก็มีดุลพินิจที่จะเรียกพยานหลักฐานมาทำการไต่สวนต่อไปได้ จนกว่าจะพอใจว่าจำเลยได้กระทำความผิดจริง และแม้จำเลยรับสารภาพหากศาลไม่เชื่อเช่นนั้นศาลก็สามารถยกฟ้องจำเลยได้¹³

¹² พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาความอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. 2542 มาตรา 27 วรรคสอง

¹³ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1467/2525 วินิจฉัยว่า ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 176 ที่ว่าเมื่อจำเลยรับสารภาพตามฟ้อง ให้ศาลพิพากษาได้นั้น มิได้หมายความว่า เมื่อจำเลยรับสารภาพแล้วจะต้องพิจารณาโทษจำเลยเสมอไป เมื่อศาลเห็นว่าจำเลยมิได้กระทำความผิดจริง ศาลย่อมพิพากษายกฟ้องโดยอาศัยอำนาจตาม ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 185 ได้

4.1.1.1.4. การตรวจพยานหลักฐาน

หลังจากการพิจารณาคดีครั้งแรกซึ่งศาลจะต้องอ่านและอธิบายฟ้อง ตามคำให้การแล้ว ยังต้องทำการกำหนดวันตรวจพยานหลักฐานด้วย ซึ่งศาลต้องแจ้งให้โจทก์และจำเลยทราบล่วงหน้า ไม่น้อยกว่า 14 วัน ด้วย¹⁴

สำหรับวัตถุประสงค์ของการตรวจพยานหลักฐานก็คือ เพื่อให้การดำเนินคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองเร็วยิ่งขึ้น โดยมีวัตถุประสงค์ในการดำเนินการตรวจพยานหลักฐาน 2 ประการ คือ

(1) หากคู่ความ คือ โจทก์และจำเลย ไม่มีการโต้แย้งพยานหลักฐานในเรื่องใดแล้ว องค์คณะผู้พิพากษาก็จะมีคำสั่งให้รับฟังพยานหลักฐานนั้นโดยไม่ต้องไต่สวนก็ได้¹⁵

(2) หากคู่ความ คือ โจทก์และจำเลย โต้แย้งพยานหลักฐานใด หรือเมื่อศาลเห็นเอง องค์คณะผู้พิพากษาก็จะดำเนินการในขั้นต่อไป คือ การไต่สวนพยานหลักฐาน¹⁶

สำหรับพยานหลักฐานที่จะนำเข้าสู่การตรวจพยานหลักฐานนั้น มีรายละเอียดดังนี้

ก. การยื่นบัญชีระบุพยาน

กฎหมายกำหนดให้ คู่ความที่จะนำพยานเข้าสู่กระบวนการตรวจพยานหลักฐาน ต้องยื่นบัญชีระบุพยานต่อศาลพร้อมสำเนาในจำนวนที่เพียงพอก่อนวันพิจารณาตรวจพยานหลักฐาน ไม่น้อยกว่า 7 วัน¹⁷

การไม่ยื่นบัญชีระบุพยานตามกำหนดระยะเวลาดังกล่าว อาจทำได้โดยได้รับอนุญาตจากองค์คณะผู้พิพากษา โดยแสดงเหตุผลใดเหตุผลหนึ่งดังนี้¹⁸

- มีเหตุสมควรจึงไม่สามารถทราบถึงพยานหลักฐานนั้น

¹⁴ พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. 2542 มาตรา 27 วรรคสาม

¹⁵ พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. 2542 มาตรา 29 วรรคสอง

¹⁶ พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. 2542 มาตรา 29 วรรคสอง

¹⁷ พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. 2542 มาตรา 28 วรรคแรก

¹⁸ พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. 2542 มาตรา 28 วรรคสอง

- เป็นกรณีจำเป็นเพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรม หรือ
- เพื่อให้โอกาสแก่จำเลยในการต่อสู้คดี

ข. ประเภทพยาน

การตรวจพยานหลักฐานที่จะดำเนินการนั้น เป็นการตรวจพยานหลักฐานเฉพาะที่เป็นพยานเอกสาร และพยานวัตถุเท่านั้น พยานบุคคลจะไม่มี การตรวจสอบก่อน คู่ความสามารถยื่นบัญชีระบุพยานบุคคลเพื่อนำสู่กระบวนการในขั้นตอนการไต่สวนพยานหลักฐานได้¹⁹

สำหรับพยานเอกสารและพยานวัตถุที่จะทำการตรวจสอบนั้น ให้โจทก์หรือจำเลยส่งพยานดังกล่าวให้อีกฝ่ายหนึ่งตรวจสอบในวันตรวจพยานหลักฐาน²⁰

แต่อย่างไรก็ตามกรณีไม่สามารถส่งให้อีกฝ่ายหนึ่งตรวจสอบได้ เนื่องจากสภาพและความจำเป็นแห่งพยานหลักฐานนั้น เช่น พยานวัตถุไม่อยู่ในวิสัยจะเคลื่อนย้ายมาศาลได้ เป็นต้น ในกรณีดังกล่าวผู้พิพากษาอาจมีคำสั่งเป็นอย่างอื่นได้²¹ เช่น ให้คู่ความไปตรวจพยานหลักฐานนอกศาลและแถลงต่อศาลในภายหลัง เป็นต้น

ค. การเรียกพยานหลักฐานจากบุคคลภายนอก

ในการตรวจพยานหลักฐาน หากพยานเอกสารหรือพยานวัตถุที่ต้องการตรวจอยู่ในความครอบครองของบุคคลภายนอกให้คู่ความ คือ โจทก์หรือจำเลยที่ประสงค์จะอ้างอิงยื่นคำร้องขอให้ศาลมีคำสั่งเรียกพยานหลักฐานดังกล่าวจากผู้ที่ครอบครองก็ได้ ทั้งนี้เพื่อประโยชน์ในการตรวจพยานหลักฐาน

คู่ความฝ่ายที่ประสงค์จะให้ศาลออกคำสั่งเรียกพยานหลักฐานจากบุคคลภายนอก จะต้องยื่นคำขอมาร่วมกับการยื่นบัญชีระบุพยาน เพื่อให้ได้พยานหลักฐานนั้นมาก่อนวันตรวจพยานหลักฐานหรือวันที่ศาลกำหนด

¹⁹ ไพโรจน์ วายุภาพ. คู่มือปฏิบัติการวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง, กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์พรวิทย์, 2543., น.48.

²⁰ พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. 2542 มาตรา 29 วรรคแรก

²¹ พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. 2542 มาตรา 29 วรรคแรก

ง. การโต้แย้งพยานหลักฐาน²²

ในการตรวจพยานหลักฐานนั้น หากคู่ความฝ่ายใดประสงค์จะโต้แย้งพยานหลักฐานใด ให้คู่ความฝ่ายนั้นโต้แย้งไว้ ในวันตรวจพยานหลักฐานและให้ศาลทำการหมายพยานหลักฐานที่ถูกโต้แย้งนั้นไว้ เพื่อดำเนินการไต่สวนพยานหลักฐานนั้นต่อไป

แต่ถ้าคู่ความไม่ได้โต้แย้งพยานหลักฐานในวันตรวจพยานหลักฐาน หากจะโต้แย้งในภายหลัง คู่ความฝ่ายนั้นจะต้องยื่นคำขอโต้แย้งทำเป็นคำร้องต่อศาล ก่อนศาลมีคำพิพากษาโดยต้องแสดงเหตุอันสมควรที่ไม่อาจโต้แย้งพยานหลักฐานนั้นได้ หากศาลเห็นว่าเพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรมก็อาจให้มีการไต่สวนพยานเพิ่มเติมได้

แต่ถ้าไม่มีการโต้แย้งพยานหลักฐานใด องค์คณะผู้พิพากษาก็สามารถมีคำสั่งให้รับฟังพยานหลักฐานโดยไม่ต้องไต่สวนก็ได้²³ แต่กฎหมายมิได้บังคับให้ศาลเชื่อข้อเท็จจริงตามนั้นเพราะการรับฟังกับการเชื่อฟังคนละเรื่องกัน²⁴ ซึ่งเป็นเรื่องที่ศาลจะใช้ดุลพินิจในการชั่งน้ำหนักพยานหลักฐานต่อไป

จากการศึกษารายละเอียดเกี่ยวกับการตรวจพยานหลักฐานพบว่า การตรวจพยานหลักฐานนั้น แสดงให้เห็นถึงการพิจารณาคดีในระบบไต่สวนได้ประการหนึ่ง กล่าวคือ หากคู่ความทั้งสองฝ่ายนำเสนอพยานหลักฐานของตนเองทั้งหมด เพื่อให้อีกฝ่ายหนึ่งได้ทำการตรวจสอบว่าจะมีการโต้แย้งพยานหลักฐานใดหรือไม่นั้น หากคู่ความนำเสนอพยานหลักฐานโดยมิได้มีการปิดบังซ่อนเร้นหรือใช้เป็นกลยุทธ์ในการต่อสู้คดีในลักษณะชิงไหวชิงพริบกัน ทั้งสองฝ่ายก็จะได้รับประโยชน์จากวันตรวจพยานหลักฐานเป็นอย่างมาก เนื่องจากสามารถโต้แย้งพยานหลักฐานได้และยิ่งไปกว่านั้นต้องแถลงเปิดคดีคือ การแถลงแนวทางแห่งคดีโดยเฉพาะฝ่ายจำเลยจะต้องแถลงให้ชัดเจนว่าปฏิเสธพยานหลักฐานใดบ้าง

การตรวจพยานหลักฐาน นอกจากจะมีความสำคัญกับคู่ความทั้งสองฝ่ายแล้ว ยังมีความสำคัญสำหรับศาลซึ่งเป็นผู้ที่จะทำการพิจารณาพิพากษาคดีอีกด้วย เพราะเป็นโอกาสที่ศาลจะ

²² ข้อกำหนดเกี่ยวกับการดำเนินคดีของศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. 2543 ข้อ 12

²³ ข้อกำหนดเกี่ยวกับการดำเนินคดีของศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. 2543 ข้อ 17

²⁴ พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. 2542 มาตรา 29 วรรคสอง

ได้เห็นภาพของพยานหลักฐานที่คู่ความแต่ละฝ่ายนำเสนอ และเป็นการเปิดโอกาสให้ศาลเห็นว่าควรจะมีการไต่สวนพยานหลักฐานใดเพิ่มเติมจากที่คู่ความนำเสนอ เพื่อให้ตรวจสอบข้อเท็จจริงหรือไม่

การตรวจพยานหลักฐานเป็นจุดเริ่มต้นที่จะทำให้ศาลมีความกระตือรือร้น (Active) โดยเฉพาะอย่างยิ่ง หากศาลพบว่ามีข้อเท็จจริงที่เป็นพยานหลักฐานที่สำคัญที่มีประโยชน์ในการพิจารณาคดี นอกจากที่คู่ความนำเสนอต่อศาลแล้ว ยังมีหลักฐานที่อาจจะสูญหายหรือเสียหายก่อนมีการสืบพยาน ศาลอาจใช้อำนาจในการเรียกพยานหลักฐานเหล่านั้นมาสืบก่อนได้ เพราะศาลมีหน้าที่ในการตรวจสอบและแสวงหาข้อเท็จจริง เพื่อให้ได้ข้อเท็จจริงว่าจำเลยเป็นผู้กระทำความผิดหรือบริสุทธิ์

4.1.1.1.5. การไต่สวนพยานหลักฐาน

ในกรณีที่ต้องมีการไต่สวนพยานหลักฐาน ไม่ว่าจะเป็นกรณีที่มีการโต้แย้งของพยานหลักฐานที่เป็นเอกสารหรือพยานวัตถุ หรือกรณีที่ต้องมีการไต่สวนพยานบุคคลหรือข้อมูลเกี่ยวกับอุปกรณ์คอมพิวเตอร์หรืออิเล็กทรอนิกส์ต่างๆ ศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองต้องดำเนินการดังนี้

(1) การกำหนดวันเริ่มไต่สวน

องค์คณะผู้พิพากษาต้องแจ้งกำหนดวันเริ่มไต่สวน ให้โจทก์จำเลยทราบล่วงหน้าไม่น้อยกว่า 7 วัน²⁵

(2) แนวทางการเสนอพยานหลักฐาน

การไต่สวนพยานหลักฐานกรณีมีข้อโต้แย้งเรื่องพยานหลักฐานนั้น โจทก์จำเลยต้องแถลงแนวทางการเสนอพยานหลักฐานต่อองค์คณะผู้พิพากษาด้วย²⁶

จากการศึกษาในการไต่สวนพยานหลักฐาน ศาลจะใช้จำนวนการไต่สวนข้อเท็จจริงของคณะกรรมการ ป.ป.ช. เป็นหลัก

ในการยื่นฟ้อง โจทก์ต้องส่งจำนวนของคณะกรรมการ ป.ป.ช. ต่อศาลด้วย ซึ่งศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองจะจัดทำจำนวนคำฟ้องและจำนวนของคณะกรรมการ ป.ป.ช. มอบแก่องค์คณะผู้พิพากษาทุกคน

ในการไต่สวนพยานหลักฐาน องค์คณะผู้พิพากษาสอบถามข้อเท็จจริงจากพยานบุคคล กิติ จากโจทก์จำเลยตามพยานเอกสารหรือพยานวัตถุ กิติ ตามที่ปรากฏในจำนวนการไต่สวนข้อ

²⁵ พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. 2542 มาตรา 30

²⁶ พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. 2542 มาตรา 28 วรรคแรก

เท็จจริงของคณะกรรมการ ป.ป.ช. หากมีข้อเท็จจริงใดเพิ่มเติมนอกเหนือจากนั้นจึงจะเปิดโอกาสให้อธิบายภายหลัง

ฉะนั้นจากการศึกษาวิเคราะห์สิ่งที่ศาลจะอาศัยเป็นหลักในการพิพากษาคดี ไม่ใช่คำเบิกความพยานที่อยู่ในคอกพยานตามหลักการของการดำเนินคดีอาญาในระบบกล่าวหา แต่เป็นรายงานของคณะกรรมการ ป.ป.ช. ที่ศาลต้องใช้เป็นหลักในการพิจารณา การได้สวนข้อเท็จจริงขององค์คณะผู้พิพากษา จึงเป็นการพิจารณาคนละอย่างกับการสืบพยานบุคคลในคดีอาญาที่เป็นระบบกล่าวหา ในคดีอาญาทั่วไปที่เป็นระบบกล่าวหา นั้น การถามค้านเป็นหัวใจของวิธีพิจารณาเป็นแบบพิธีทางกฎหมายซึ่งประกอบเป็นหลักการพิจารณาที่บริสุทธิ์ยุติธรรม (Fair Trial) ส่วนการดำเนินคดีอาญากับผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองในปัจจุบัน รัฐธรรมนูญและกฎหมายประกอบรัฐธรรมนูญบัญญัติให้การสืบพยานเป็นเพียงการได้สวนเพื่อหา “ข้อเท็จจริงและพยานหลักฐานเพิ่มเติม” โดยศาลมีอำนาจกระทำได้ถ้าเห็นสมควรเท่านั้นซึ่งเป็นบทยกเว้นของหลัก ส่วนศาลจะได้สวนเพื่อหาข้อเท็จจริงและพยานหลักฐานเพิ่มเติมหรือไม่ ย่อมอยู่ในดุลพินิจของศาล ซึ่งในประเด็นนี้จะวิเคราะห์อย่างละเอียดในบทต่อไป

(3) การดำเนินกระบวนการพิจารณาโดยเร็ว

ในการได้สวนพยานหลักฐานคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง โดยที่มีผลกระทบต่างๆ ต่อการปฏิบัติหน้าที่ของจำเลยในกรณีที่ผู้นั้นถูกดำเนินคดีขณะดำรงตำแหน่งอยู่ ซึ่งจะมีผลทำให้ไม่สามารถปฏิบัติหน้าที่ได้ดังได้กล่าวมาแล้ว ดังนั้น การดำเนินกระบวนการพิจารณาของศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองจึงต้องทำโดยรวดเร็ว

โดยเหตุนี้กฎหมายจึงกำหนดให้ศาลต้องดำเนินกระบวนการพิจารณาได้สวนพยานหลักฐานต่อเนื่องติดต่อกันไปทุกวันทำการจนกว่าจะเสร็จการพิจารณา เว้นแต่จะมีเหตุสุดวิสัย หรือเหตุจำเป็นอันอันมิอาจก้าวล่วงได้²⁷

(4) การดำเนินกระบวนการพิจารณาโดยเปิดเผย

โดยทั่วไปแล้ว กฎหมายกำหนดให้การพิจารณาและได้สวนพยานหลักฐานให้กระทำโดยเปิดเผย เว้นแต่มีความจำเป็นเพื่อคุ้มครองประโยชน์สาธารณะสำคัญให้ศาลมีคำสั่งให้พิจารณาเป็นการลับได้²⁸

²⁷ พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. 2542 มาตรา 19

²⁸ พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. 2542 มาตรา 26 และประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 177

ในกรณีที่ศาลสั่งให้มีการพิจารณาเป็นการลับ เฉพาะบุคคลเหล่านี้เท่านั้นจะมีสิทธิอยู่ในห้องพิจารณาได้ คือ²⁹

- โจทก์
- จำเลย และผู้ควบคุมตัวจำเลย
- ทนายความ
- พยานและบุคคลที่ได้รับอนุญาตจากศาล

(5) การดำเนินกระบวนการพิจารณาต่อหน้าจำเลย

การดำเนินคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง มีลักษณะที่สำคัญแตกต่างไปจากการดำเนินคดีอาญาปกติที่ว่า ไม่จำเป็นต้องดำเนินกระบวนการพิจารณาต่อหน้าจำเลยแต่อย่างใด³⁰ ทั้งนี้เนื่องจากว่าศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองทำหน้าที่ตรวจสอบข้อเท็จจริงในคดีโดยยึดรายงานของคณะกรรมการ ป.ป.ช. เป็นหลักในการพิจารณา โดยอาจได้ส่วนหาข้อเท็จจริงและพยานหลักฐานเพิ่มเติมได้ตามที่เห็นสมควรอยู่แล้ว³¹

ดังนั้น องค์คณะผู้พิพากษาจึงสามารถใช้ดุลพินิจดำเนินการกระบวนการพิจารณาลับหลังจำเลยได้โดยไม่ต้องอาศัยเหตุต่างๆ ตามที่กำหนดไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 172 ทวิ แต่อย่างใด

ในประเด็นนี้ผู้เขียนขอเน้นหลักการและสาระสำคัญของระบบไต่สวนซึ่งได้กล่าวไว้ในบทที่ 2 หัวข้อ 2.1.2.1. มาประกอบกราววิเคราะห์ด้วย กล่าวคือ การพิจารณาคดีในระบบไต่สวน เป็นการตรวจสอบหรือแสวงหาข้อเท็จจริง โดยกระบวนการพิจารณาในลักษณะนี้มีคุณลักษณะสำคัญ 3 ประการ คือ 1) เป็นการพิจารณาคดีด้วยพยานหลักฐานที่เป็นเอกสารเป็นลายลักษณ์อักษร 2) เป็นการพิจารณาคดีโดยลับ 3) ไม่ค่อยมีการดำเนินการโต้แย้งต่อสู้คดีกันระหว่างคู่ความ เนื่องจากศาลเป็นผู้ใช้อำนาจในการไต่สวนข้อเท็จจริงเพื่อพิจารณาพิพากษาคดี

²⁹ ข้อกำหนดเกี่ยวกับการดำเนินคดีของศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. 2543 ข้อ 11

³⁰ ข้อกำหนดเกี่ยวกับการดำเนินคดีของศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. 2543 ข้อ 10

³¹ พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. 2542 มาตรา 5 วรรคแรก

(6) การถามพยานบุคคล

การสืบพยานบุคคลในคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองก็แตกต่างไปจากการสืบพยานในคดีอาญาโดยทั่วไป กล่าวคือ ในคดีทั่วไปคู่ความที่อ้างพยานจะเป็นผู้ถามซัก คู่ความอีกฝ่ายถามค้าน และจบลงด้วยการที่คู่ความฝ่ายที่อ้างพยานถามถึงพยานของตน ส่วนศาลเองแม้ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาจะกำหนดให้เป็นผู้มีหน้าที่สืบพยานก็ตาม³² แต่โดยทั่วไปศาลมักจะไม่ได้ซักถามพยานด้วยตนเอง

โดยเหตุนี้ กฎหมายเกี่ยวกับการดำเนินคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองจึงบัญญัติไว้อย่างชัดเจนว่า³³ ให้องค์คณะผู้พิพากษาสอบถามพยานบุคคลด้วยตนเอง ทั้งนี้ศาลจะเป็นผู้แจ้งให้พยานได้ทราบประเด็นและข้อเท็จจริงที่จะทำการไต่สวน แล้วจึงให้พยานบุคคลดังกล่าวเบิกความในข้อนั้นโดยวิธีแถลงด้วยตนเอง ซึ่งได้แก่การเล่าเรื่องให้ศาลฟังหรือโดยการตอบคำถามของศาลก็ได้

ดังนั้น จะเห็นได้ว่าองค์คณะผู้พิพากษาในศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองจะต้องทำหน้าที่โดยตรงในการสืบพยาน ไม่ใช่ปล่อยให้ฝ่ายโจทก์จำเลยเป็นผู้สืบพยานอย่างเดียว

หลังจากศาลถามพยานบุคคลแล้ว จึงเปิดโอกาสให้คู่ความ คือ โจทก์จำเลย ถามพยานเพิ่มเติม โดยให้คู่ความฝ่ายที่อ้างพยานดังกล่าวเป็นผู้ถามก่อน ซึ่งหลังจากคู่ความถามพยานแล้ว ห้ามมิให้คู่ความฝ่ายใดถามพยานอีก เว้นแต่จะได้รับอนุญาตจากศาล

นอกจากนั้น กฎหมายยังอนุญาตให้คู่ความที่ถามพยานหลังจากที่ตอบคำถามของศาลแล้ว สามารถใช้คำถามนำก็ได้³⁴ เพราะถือว่าศาลเป็นผู้สืบพยานด้วยตนเองแล้ว

³² ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 229 บัญญัติว่า “ศาลเป็นผู้สืบพยาน จะสืบในศาลหรือนอกศาลก็ได้ แล้วแต่เห็นควรตามลักษณะของพยาน”

และมาตรา 228 บัญญัติว่า “ระหว่างพิจารณาโดยพลการหรือคู่ความฝ่ายใดร้องขอ ศาลมีอำนาจสืบพยานเพิ่มเติม จะสืบเองหรือส่งประเด็นก็ได้”

³³ พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. 2542 มาตรา 31 และข้อกำหนดเกี่ยวกับการดำเนินคดีของศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. 2543 ข้อ 18

³⁴ ข้อกำหนดเกี่ยวกับการดำเนินคดีของศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. 2543 ข้อ 18 วรรคสอง

แม้กฎหมายในเรื่องนี้จะไม่ได้บัญญัติไว้โดยตรงในเรื่องการสาบานหรือปฏิญาณตนก็ตาม ศาลก็ต้องดำเนินการให้มีการสาบาน หรือปฏิญาณตน ก่อนที่จะเบิกความด้วย ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 112³⁵

(7) ส่วนวนการดำเนินกระบวนการพิจารณา

ในการดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีอาญาทั่วไป ศาลจะต้องบันทึกถ้อยคำสำนวนด้วยตามวิธีการที่กำหนด³⁶ แต่สำหรับการดำเนินคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองนั้น กฎหมายกำหนดวิธีการไว้เป็นพิเศษยิ่งกว่า

กล่าวคือในระหว่างการนั่งพิจารณา นอกจากการจดบันทึกรายงานกระบวนการพิจารณาเพื่อรวมไว้ในสำนวนแล้ว กฎหมายกำหนดให้ศาลบันทึกการพิจารณาโดยใช้เครื่องมือบันทึกเสียง และจดบันทึกรายงานกระบวนการพิจารณารวมไว้ในสำนวน ด้วยเครื่องมือบันทึกภาพและเสียงทุกคดี³⁷

นอกจากนั้น คู่ความอาจร้องขอต่อองค์คณะผู้พิพากษา เมื่อมีเหตุอันสมควรให้คัดคำเบิกความพยาน และรายงานกระบวนการพิจารณาของศาลได้ โดยกำหนดวิธีการและเงื่อนไขตามที่เห็นสมควร³⁸

(8) การไต่สวนพยานบุคคลโดยระบบการประชุมทางจอภาพ (VDO conference)³⁹

แม้ว่าโดยหลักทั่วไปแล้ว การดำเนินกระบวนการพิจารณาทั้งหลายต้องทำในศาลโดยองค์คณะผู้พิพากษา แต่เนื่องจากการดำเนินคดีอาญากับผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองมีลักษณะพิเศษ

³⁵ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 112 บัญญัติว่า “ก่อนเบิกความพยานทุกคนต้องสาบานตนตามลัทธิศาสนาหรือจารีตประเพณีแห่งชาติของตน หรือกล่าวคำปฏิญาณว่าจะให้การตามสัตย์จริงเสียก่อน ยกเว้นแต่บุคคลต่อไปนี้

- (1) บุคคลที่มีอายุต่ำกว่าสิบสี่ปี หรือหย่อนความรู้สึกผิดและชอบ
- (2) พระภิกษุและสามเณรในพุทธศาสนา
- (3) บุคคลซึ่งคู่ความทั้งสองฝ่ายตกลงกันว่าไม่ต้องให้สาบาน”

³⁶ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 10, 11, 12

³⁷ ข้อกำหนดเกี่ยวกับการดำเนินคดีของศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. 2543 ข้อ 19 วรรคแรก

³⁸ ข้อกำหนดเกี่ยวกับการดำเนินคดีของศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. 2543 ข้อ 19 วรรคสอง

³⁹ ข้อกำหนดเกี่ยวกับการดำเนินคดีของศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. 2543 ข้อ 20

กว่าคดีโดยทั่วไป กฎหมายจึงกำหนดให้สามารถดำเนินการได้แม้โดยที่พยานบุคคลไม่สามารถมาศาลได้ โดยอาศัยความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีการสื่อสาร ซึ่งได้แก่ ระบบการประชุมทางจอภาพ หรือ Video conference

การสืบพยานบุคคลโดยระบบดังกล่าว จะต้องมีการร้องขอของความฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งหรือของทั้งสองฝ่าย หากองค์คณะผู้พิพากษาเห็นสมควรเพื่อประโยชน์ของความยุติธรรมแล้ว ก็อาจอนุญาตให้ดำเนินการไต่สวนพยานบุคคลโดยระบบดังกล่าวได้ โดยให้ผู้ขอเป็นผู้ดำเนินการติดตั้งระบบ และเป็นผู้ออกค่าใช้จ่ายในการนี้ทั้งสิ้น

การไต่สวนพยานบุคคลโดยระบบการประชุมทางจอภาพนี้ แม้พยานบุคคลไม่ได้อยู่ในห้องพิจารณาก็ตาม ก็ให้ถือว่าพยานเบิกความในห้องพิจารณาของศาล

(9) การขอไต่สวนพยานไว้ล่วงหน้า⁴⁰

โดยทั่วไปการไต่สวนพยานหลักฐานจะเกิดขึ้นก็ต่อเมื่อ มีการดำเนินกระบวนการพิจารณาตามลำดับ กล่าวคือ มีการพิจารณาคดีครั้งแรก การตรวจพยานหลักฐาน และการไต่สวนพยานหลักฐาน เป็นลำดับต่อมา

อย่างไรก็ตาม ในกรณีที่เกรงว่าพยานหลักฐานซึ่งจะอ้างถึงในภายหลังจะสูญหาย หรือยากแก่การนำมาไต่สวนในภายหลังแล้ว กฎหมายก็เปิดช่องทางให้สามารถไต่สวนพยานไว้ล่วงหน้าได้

ทั้งนี้ ผู้มีอำนาจขอให้ไต่สวนพยานไว้ล่วงหน้า ได้แก่ อัยการสูงสุด หรือคณะกรรมการ ป.ป.ช. รวมทั้งบุคคลใดที่เกี่ยวข้องในคดียื่นคำขอเป็นคำร้องต่อศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองให้ศาลมีคำสั่งให้ไต่สวนพยานหลักฐานนั้นไว้ทันที

ก่อนที่ศาลจะอนุญาต ให้ศาลหมายเรียกผู้ขอและคู่ความอีกฝ่ายหนึ่งหรือบุคคลภายนอกมายังศาลเพื่อพิจารณาว่าจะอนุญาตหรือไม่ ซึ่งหากอนุญาตก็ให้ดำเนินการ เช่นการไต่สวนพยานในกรณีปกติ

4.1.1.1.6. การรับฟังข้อมูลที่บันทึกโดยเครื่องมือทางเทคโนโลยีสารสนเทศ

พยานประเภทต่างๆ ที่กำหนดไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาจะมีเพียง 3 ประเภท คือ พยานวัตถุ พยานเอกสาร และพยานบุคคล⁴¹

⁴⁰ ข้อกำหนดเกี่ยวกับการดำเนินคดีของศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. 2543 ข้อ 22

และโปรดเทียบกับการสืบพยานก่อนฟ้องคดีในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 237 ทวิ ซึ่งบัญญัติไว้อย่างชัดเจนว่าเป็นการสืบพยานก่อนฟ้องคดีต่อศาล

แต่เนื่องจากความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีสารสนเทศ ข้อมูลต่างๆ ที่อาจเป็นพยานได้นั้นอาจไม่ใช่พยานเอกสาร หรือพยานวัตถุ ในความหมายทั่วไปเท่านั้น แต่ยังมีข้อมูลที่บันทึกโดยเครื่องมือทางเทคโนโลยีสารสนเทศอื่นๆ เช่น⁴²

- ข้อมูลที่บันทึก หรือประมวลผล โดยเครื่องคอมพิวเตอร์
- ข้อมูลที่บันทึกไว้ในหรือได้มาจากไมโครฟิล์ม
- ข้อมูลที่บันทึกไว้ในหรือได้มาจากสื่ออิเล็กทรอนิกส์ หรือ
- ข้อมูลที่บันทึกไว้ในหรือได้มาจากสื่อทางเทคโนโลยีสารสนเทศประเภทอื่นๆ

กฎหมายจึงกำหนดหลักเกณฑ์ในการรับฟังข้อมูลที่บันทึกโดยเครื่องมือทางเทคโนโลยีสารสนเทศดังกล่าวเพื่อให้เกิดความชัดเจน โดยมีหลักเกณฑ์และเงื่อนไขดังต่อไปนี้

(1) เงื่อนไขในการรับฟัง⁴³

เงื่อนไขในการที่ศาลจะรับฟังข้อมูลที่ได้จากการบันทึกหรือประมวลผลโดยเครื่องมือทางเทคโนโลยีสารสนเทศนั้น จะต้องเข้าหลักเกณฑ์ดังต่อไปนี้

ก. การบันทึกข้อมูลโดยเครื่องคอมพิวเตอร์หรือการประมวลผลโดยเครื่องคอมพิวเตอร์⁴⁴ เป็นการกระทำตามปกติในการประกอบกิจการของผู้ใช้เครื่องคอมพิวเตอร์ และ

ข. การบันทึกและการประมวลผลข้อมูลเกิดจากการใช้เครื่องคอมพิวเตอร์ปฏิบัติงานตามขั้นตอนการทำงานของเครื่องคอมพิวเตอร์อย่างถูกต้องและแม้หากมีกรณีการทำงานของเครื่องคอมพิวเตอร์ขัดข้องก็ไม่กระทบถึงความถูกต้องของข้อมูลนั้น

ซึ่งการกระทำตามปกติของผู้ใช้ตาม ก. และความถูกต้องของการบันทึกและประมวลผลข้อมูลตาม ข. ต้องมีคำรับรองของบุคคลที่เกี่ยวข้องหรือดำเนินการนั้น

⁴¹ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 226 , 232-237 ทวิ , 238-240 และมาตรา 241-242

⁴² ข้อกำหนดเกี่ยวกับการดำเนินคดีของศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. 2543 ข้อ 13 , 16

⁴³ ข้อกำหนดเกี่ยวกับการดำเนินคดีของศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. 2543 ข้อ 13 , 16

⁴⁴ รวมถึงการรับฟังข้อมูลที่บันทึกไว้ในหรือได้มาจากไมโครฟิล์ม สื่ออิเล็กทรอนิกส์ หรือสื่อทางเทคโนโลยีสารสนเทศประเภทอื่นโดยอนุโลม

(2) การยื่นบัญชีระบุนยาน⁴⁵

คู่ความฝ่ายใดที่ประสงค์จะเสนอข้อมูลที่บ้านทีกโดยวิธีดังกล่าว จะต้องระบุนข้อมูลที่ประสงค์จะอ้างอิงเพื่อให้ศาลรับฟังไว้ในบัญชีระบุนยานที่ยื่นต่อศาล พร้อมคำแถลงแสดงความจำนงเช่นนั้นตลอดจนคำรับรองตามข้อ 13 วรรคสอง พร้อมสำเนาสื่อที่บ้านทีกข้อมูลนั้นไว้จำนวนที่เพียงพอด้วย ทั้งนี้เว้นแต่

ก. สื่อที่บ้านทีกข้อมูลนั้นอยู่ในความครอบครอง ของคู่ความอีกฝ่ายหนึ่งหรือของบุคคลภายนอก ให้คู่ความที่อ้างอิงข้อมูลยื่นคำขอโดยทำเป็นคำร้องต่อศาลขออนุญาตส่งคำรับรองตามข้อ 13 วรรคสอง และสำเนาสื่อที่บ้านทีกข้อมูล และขอให้ศาลมีคำสั่งเรียกสื่อที่บ้านทีกข้อมูลนั้นมาจากผู้ครอบครอง โดยให้คู่ความฝ่ายที่อ้างอิงมีหน้าที่ติดตามเพื่อให้ได้สื่อที่บ้านทีกข้อมูลนั้นมาแสดงต่อศาลในวันตรวจพยานหลักฐานหรือในวันอื่นตามที่ศาลกำหนด

ข. ถ้าการทำสำเนาสื่อที่บ้านทีกข้อมูลนั้น จะทำให้กระบวนการพิจารณาล่าช้าให้คู่ความฝ่ายที่อ้างอิงข้อมูลยื่นคำขอโดยทำเป็นคำร้องต่อศาล ขออนุญาตส่งสำเนาสื่อที่บ้านทีกข้อมูลและขอให้นำสื่อที่บ้านทีกข้อมูลนั้นมาแสดงต่อศาลในวันใดส่วนหรือวันที่ศาลกำหนด

ถ้าคู่ความฝ่ายที่อ้างอิงไม่สามารถนำสื่อที่บ้านทีกข้อมูลนั้นมาแสดงต่อศาลได้ภายในเวลาตามวรรคหนึ่ง ศาลจะกำหนดให้ทำการตรวจข้อมูลดังกล่าว ณ สถานที่ เวลา และภายในเงื่อนไขตามที่ศาลเห็นสมควรแล้วแต่สภาพข้อมูลนั้นก็ได้

ในกรณีนี้คู่ความฝ่ายที่ประสงค์จะอ้างอิงข้อมูลที่บ้านทีก โดยเครื่องคอมพิวเตอร์หรือประมวลผลโดยเครื่องคอมพิวเตอร์มิได้ปฏิบัติให้ถูกต้องตามความในวรรคหนึ่งหรือวรรคสอง ห้ามมิให้ศาลรับฟังข้อมูลนั้นเป็นพยานหลักฐาน แต่ถ้าศาลเห็นว่าเพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรมจะรับฟังข้อมูลเช่นนั้นเป็นพยานหลักฐานประกอบพยานหลักฐานอื่นด้วยก็ได้

(3) การคัดค้านการอ้างข้อมูล

โดยปกติแล้วการอ้างข้อมูลที่บ้านทีกโดยเครื่องมือเทคโนโลยีสารสนเทศ จะต้องยื่นบัญชีระบุนยานหลักฐานดังกล่าวมาแล้ว ซึ่งคู่ความอีกฝ่ายหนึ่งก็มีสิทธิโต้แย้งได้ แต่ต้องโต้แย้งโดยยื่นคำแถลงต่อศาลก่อนการไต่สวนเกี่ยวกับข้อมูลนั้นเสร็จ เพื่อคัดค้านการอ้างข้อมูลนั้น

สำหรับเหตุคัดค้านการอ้างข้อมูล ได้แก่

ก. ข้อมูลดังกล่าวไม่เข้าเงื่อนไขของการรับฟังตาม ข้อ 13 ดังกล่าวข้างต้น

ข. สื่อที่บ้านทีกข้อมูลนั้นปลอม หรือ

⁴⁵ ข้อกำหนดเกี่ยวกับการดำเนินคดีของศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. 2543 ข้อ 14

ค. สำเนาสื่อที่บันทึกข้อมูลนั้นไม่ถูกต้องทั้งหมด หรือแต่บางส่วน

อย่างไรก็ตาม แม้คู่ความฝ่ายที่คัดค้านการอ้างข้อมูลจะไม่ได้คัดค้านก่อนการไต่สวนข้อมูลนั้นเสร็จ อาจยื่นคำร้องขอต่อศาลแสดงเหตุผลให้เป็นที่พอใจแก่ศาลว่ามีเหตุอันสมควรที่ไม่อาจทราบเหตุแห่งการคัดค้านได้ก่อนเวลาดังกล่าว คู่ความฝ่ายนั้นอาจยื่นคำร้องขออนุญาตคัดค้านการอ้างข้อมูลหรือสื่อหรือสำเนาสื่อที่บันทึกข้อมูลเช่นว่านั้นต่อศาลไม่ว่าเวลาใดๆ ก่อนพิพากษาคดี และถ้าศาลเห็นว่าคู่ความฝ่ายนั้นไม่อาจยกข้อคัดค้านได้ก่อนหน้านั้น และคำร้องนั้นมีเหตุผลฟังได้ ก็ให้ศาลอนุญาตตามคำร้อง ในกรณีที่มีการคัดค้านดังว่ามานี้ให้นำมาตรา 126 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาใช้บังคับโดยอนุโลม⁴⁶

(4) ดุลพินิจศาลในการรับฟังข้อมูล

ไม่ว่ากรณีใดก็ตามกล่าวคือแม้คู่ความซึ่งประสงค์จะคัดค้าน ไม่คัดค้านการอ้างข้อมูลดังกล่าวเสียก่อนการไต่สวนเกี่ยวกับข้อมูลนั้นเสร็จ หรือศาลไม่อนุญาตให้คัดค้านในภายหลัง ห้ามมิให้คู่ความนั้นคัดค้านการอ้างข้อมูลนั้นเป็นพยานหลักฐาน แต่ไม่ตัดอำนาจของศาลในการไต่สวนและชี้ขาดในเรื่องเงื่อนไขของการรับฟังข้อมูลนั้นตามข้อ 13 หรือในเรื่องความแท้จริงหรือถูกต้องของสื่อหรือสำเนาสื่อที่บันทึกข้อมูลเช่นว่านั้น ในเมื่อศาลเห็นสมควรเพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรม

⁴⁶ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 126 บัญญัติว่า “ภายใต้บังคับแห่งบทบัญญัติมาตราต่อไปนี้ ถ้าคู่ความที่ถูกอีกฝ่ายหนึ่งอ้างอิงเอกสารมาเป็นพยานหลักฐานยันแก่ตน ปฏิเสธความแท้จริงของเอกสารนั้น หรือความถูกต้องแห่งสำเนาเอกสารนั้น และคู่ความฝ่ายที่อ้างยังคงยืนยันความแท้จริง หรือความถูกต้องแห่งสำเนาของเอกสาร ถ้าศาลเห็นสมควร ให้ศาลชี้ขาดข้อโต้แย้งนั้นได้ทันทีในเมื่อเห็นว่าไม่จำเป็นต้องสืบพยานหลักฐานต่อไป หรือมิฉะนั้นให้ชี้ขาดในเมื่อได้สืบพยานตามวิธีต่อไปนี้ทั้งหมดหรือโดยวิธีใดวิธีหนึ่ง คือ

(1) ตรวจสอบบรรดาเอกสารที่มีได้ถูกคัดค้านแล้วลดลงไว้ซึ่งการมีอยู่หรือข้อความแห่งเอกสารที่ถูกคัดค้าน

(2) ชักถามพยานที่ทราบการมีอยู่หรือข้อความแห่งเอกสารที่ถูกคัดค้าน หรือพยานผู้ที่สามารถเบิกความในข้อความแท้จริงแห่งเอกสาร หรือความถูกต้องแห่งสำเนา

(3) ให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเอกสารที่ถูกคัดค้านนั้น

ในระหว่างที่ยังมิได้ชี้ขาดตัดสินคดี ให้ศาลยึดเอกสารที่สงสัยว่าปลอมหรือไม่ถูกต้องไว้ แต่ความข้อนี้ไม่บังคับถึงเอกสารราชการ ซึ่งทางราชการเรียกคืนไป”

4.1.1.1.7. อำนาจอื่นๆ ของศาล

ในการดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีของศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองนั้นนอกจากอำนาจต่างๆ ที่อยู่ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาแล้ว กฎหมายยังได้ให้อำนาจเป็นพิเศษเพื่อประโยชน์ในการไต่สวนพยานหลักฐานเพิ่มเติม และเพื่อประโยชน์อื่นๆ ในการดำเนินคดี ดังต่อไปนี้อีกด้วย คือ

(1) ศาลมีอำนาจออกหมายอาญาหรือหมายใดๆ ตามที่ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา หรือประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งบัญญัติ⁴⁷

(2) ศาลมีอำนาจเรียกเอกสาร หรือหลักฐานที่เกี่ยวข้องจากบุคคลใด หรือเรียกบุคคลใด มาให้ถ้อยคำ⁴⁸

(3) ศาลมีอำนาจขอให้ศาลอื่น พนักงานสอบสวน หน่วยราชการ หน่วยงานของรัฐ รัฐวิสาหกิจ หรือราชการส่วนท้องถิ่น ดำเนินการใดเพื่อประโยชน์แห่งการพิจารณาได้⁴⁹

(4) ศาลมีอำนาจแต่งตั้งบุคคลหรือคณะบุคคลเพื่อปฏิบัติหน้าที่ตามที่มอบหมาย⁵⁰ ซึ่งบุคคล คณะบุคคล หรือหน่วยงานดังกล่าว ต้องให้ความร่วมมือในการดำเนินการใดๆ ตามที่ศาลขอหรือมอบหมาย ทั้งนี้เพื่อให้กระบวนการพิจารณาพิพากษาคดีเป็นไปโดยรวดเร็วและเป็นธรรม⁵¹

จากการศึกษาวิเคราะห์อำนาจอื่นๆ ของศาลที่กฎหมายกำหนด พบว่าอำนาจต่างๆ ที่กฎหมายกำหนดให้นั้น เพื่อให้ศาลสามารถไต่สวนพยานหลักฐานเพิ่มเติมได้ ตามหลักการของระบบไต่สวนเนื่องจากการตรวจสอบหรือแสวงหาข้อเท็จจริงนั้น ศาลต้องมีเครื่องมือที่จะนำไปใช้ในการไต่สวนพยานหลักฐานเพิ่มเติม โดยกฎหมายให้อำนาจศาลเป็นอย่างมาก เพื่อก่อให้เกิดประโยชน์ในการพิจารณาคดี จึงกำหนดไว้เป็นกรอบกว้าง ๆ ดังที่ได้กล่าวมาแล้วมี 4 ประการ เนื่อง

⁴⁷ พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. 2542 มาตรา 6

⁴⁸ พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. 2542 มาตรา 5 วรรคสอง

⁴⁹ พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. 2542 มาตรา 5 วรรคสอง

⁵⁰ พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. 2542 มาตรา 5 วรรคสาม

⁵¹ พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. 2542 มาตรา 5 วรรคสี่

จากในการพิจารณาคดีอาญา และคดีร้องขอให้ทรัพย์สินตกเป็นของแผ่นดินในศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง บางกรณีมีความยุ่งยากซับซ้อน จึงให้อำนาจศาลเพื่อเรียกพยานเอกสารที่เกี่ยวข้องจากบุคคลใด หรือเรียกบุคคลใดมาให้ถ้อยคำ หรือแม้แต่ให้ศาลอื่น พนักงานสอบสวน หน่วยราชการ หน่วยงานของรัฐ รัฐวิสาหกิจ หรือราชการส่วนท้องถิ่น ดำเนินการใดเพื่อประโยชน์แห่งการพิจารณาได้ และมีอำนาจแต่งตั้งบุคคลหรือคณะบุคคลเพื่อปฏิบัติหน้าที่ตามที่มอบหมาย เนื่องจากกรณีดังกล่าวอาจต้องใช้ความรู้ความสามารถเฉพาะทาง อาจมีการแต่งตั้งผู้เชี่ยวชาญในด้านต่างๆ เพื่อเป็นผู้ตรวจสอบหรือแสวงหาข้อเท็จจริง ซึ่งบุคคล คณะบุคคล หรือหน่วยงานดังกล่าว ต้องให้ความร่วมมือในการดำเนินการใดๆ ตามที่ศาลได้แต่งตั้งด้วย

4.1.1.1.8. การแถลงปิดคดี

เมื่อศาลได้ไต่สวนพยานหลักฐานเสร็จสิ้นแล้ว คู่ความ คือ ฝ่ายโจทก์และจำเลยมีสิทธิแถลงปิดคดีของตน⁵² ภายในระยะเวลาที่ศาลกำหนด

วัตถุประสงค์ของการแถลงปิดคดีก็คือ เพื่อสรุปคดีของตนต่อศาลว่าพยานหลักฐานเท่าที่สืบพยานมานั้นเป็นประโยชน์ต่อตนอย่างไร⁵³ ภายในระยะเวลาที่ศาลกำหนด

4.1.1.2. การพิจารณาคดีอาญาของกรรมการ ป.ป.ช.

ในการพิจารณาพิพากษาคดีที่กรรมการ ป.ป.ช. ถูกฟ้องคดีอาญาต่อศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง กฎหมายกำหนดให้นำบทบัญญัติเรื่องการดำเนินคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองมาใช้ในการดำเนินคดีแก่กรรมการ ป.ป.ช. โดยอนุโลม⁵⁴

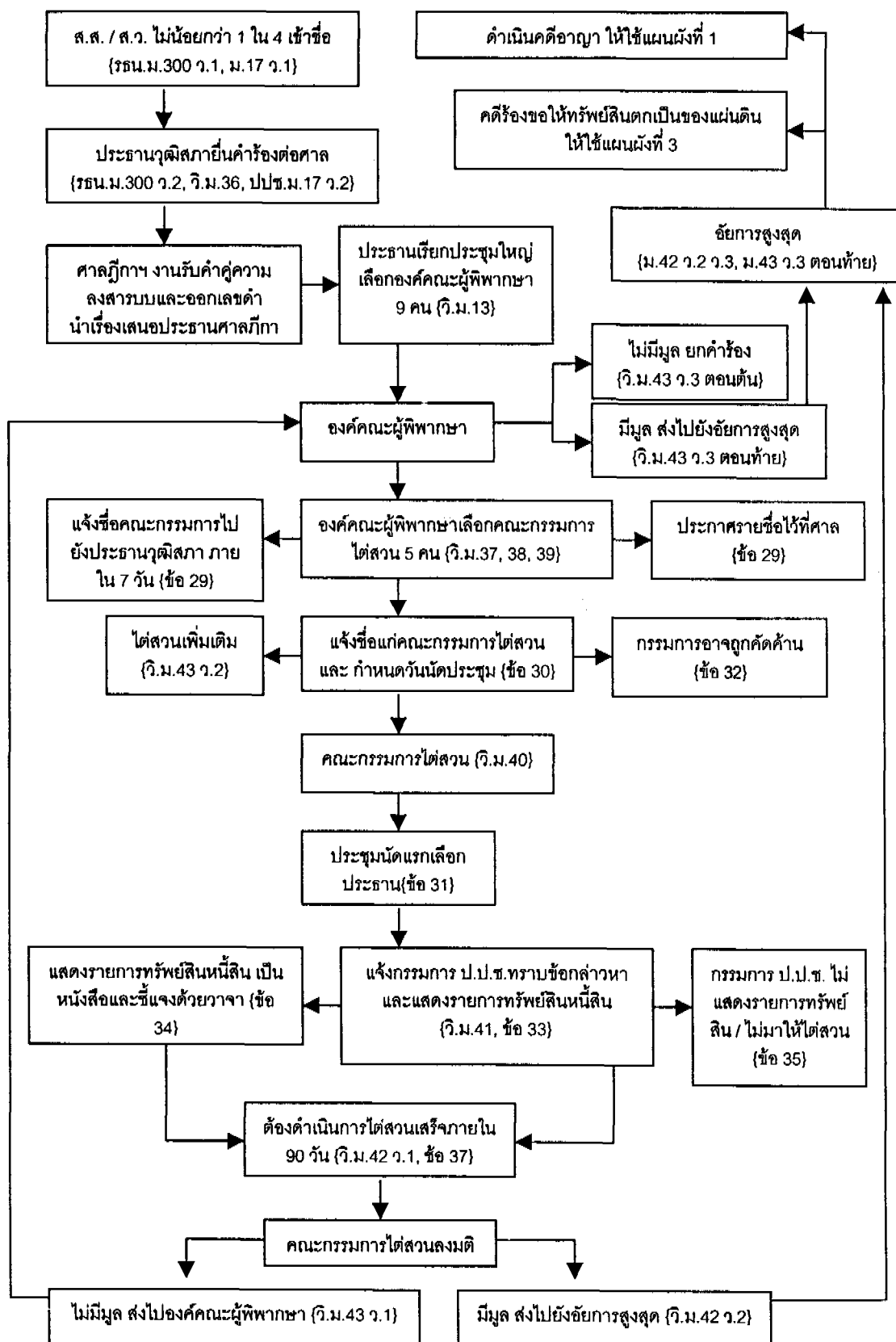
ดังนั้นขั้นตอนต่างๆ ในการดำเนินคดีอาญาที่ได้กล่าวมาแล้วในข้อ 4.1.1.1.ให้นำมาใช้แก่กรณีกรรมการ ป.ป.ช. ถูกกล่าวหาด้วยโดยอนุโลม ดังมีขั้นตอนดังต่อไปนี้
(แผนผังที่ 2)

⁵² ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 174 วรรคสาม ซึ่งบัญญัติว่า “เมื่อสืบพยานจำเลยเสร็จแล้ว โจทก์และจำเลยมีอำนาจแถลงปิดคดีของตนด้วยปาก หรือหนังสือ หรือทั้งสองอย่าง”

⁵³ คณิง ภาไชย, กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เล่ม 2 , แก้ไขเพิ่มเติมโดย รองศาสตราจารย์ ณรงค์ ใจหาญ, พิมพ์ครั้งที่ 4 , กรุงเทพฯ : คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ , 2545 , น.118.

⁵⁴ พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. 2542 มาตรา 42 วรรคห้า

**ขั้นตอนการดำเนินคดีอาญาต่อกรรมการ ป.ป.ช.
ของศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง**

หมายเหตุ

ร.ธ.น. หมายถึง รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540

ป.ป.ช. หมายถึง พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2542

วิ. หมายถึง พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. 2542

ข้อ หมายถึง ข้อกำหนดเกี่ยวกับการดำเนินคดีของศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. 2543

นอกจากนั้น กฎหมายยังกำหนดไว้เป็นพิเศษอีกด้วยว่าในการพิจารณาพิพากษา ให้องค์คณะผู้พิพากษาดำเนินการไต่สวนหาข้อเท็จจริงและพยานหลักฐานตามที่เห็นสมควร เพื่อพิสูจน์ความเป็นจริงตามคำร้องขอให้ดำเนินคดีโดยไม่ผูกมัดกับเหตุผลหรือพยานหลักฐานที่ปรากฏในคำร้องขอให้ดำเนินคดี หรือในการไต่สวน หรือความเห็นของคณะกรรมการไต่สวน หรือในการดำเนินคดีของอัยการสูงสุด

ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่าองค์คณะผู้พิพากษา ในศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองจึงมีอิสระในการหาพยานหลักฐานนั่นเอง⁵⁵ กล่าวคือ แม้กฎหมายจะกำหนดให้คณะกรรมการไต่สวนต้องส่งรายงาน พร้อมทั้งเอกสารทั้งหมดที่มีอยู่ไปยังอัยการสูงสุดในกรณีที่มีมติว่าข้อกล่าวหาอันเป็นคดีอาญาต่อกรรมการ ป.ป.ช. นั้นมีมูล เพื่อดำเนินการฟ้องคดีต่อศาล ซึ่งรายงานและเอกสารที่กล่าวถึงก็จะส่งไปยังศาลเพื่อนำไปประกอบการพิจารณาไต่สวนคดี โดยที่กฎหมายกำหนดให้องค์คณะผู้พิพากษา มีอำนาจโดยแท้ในการไต่สวนหาข้อเท็จจริงและการสืบพยานเพื่อพิสูจน์หาความจริงเพื่อนำไปสู่การพิจารณาพิพากษา นอกจากนี้กฎหมายยังกำหนดไว้ชัดเจนว่าในการพิจารณาพิพากษาคดีนั้น องค์คณะผู้พิพากษาสสามารถไต่สวนข้อเท็จจริงโดยไม่ผูกมัดกับเหตุผลหรือพยานหลักฐานที่คณะกรรมการไต่สวนได้ดำเนินการตรวจสอบ และแสวงหาข้อเท็จจริงแต่อย่างใด

จากการศึกษาการพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองกับการพิจารณาคดีอาญาของกรรมการ ป.ป.ช. มีความแตกต่างกัน กล่าวคือ ในการพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองกฎหมายกำหนดให้ศาลยึดรายงานของคณะกรรมการ ป.ป.ช. หรือสำนวน

⁵⁵ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 228 ซึ่งบัญญัติว่า “ระหว่างพิจารณาโดยพลการหรือคู่ความฝ่ายใดร้องขอ ศาลมีอำนาจสืบพยานเพิ่มเติม จะสืบเองหรือส่งประเด็นก็ได้”

และมาตรา 229 ซึ่งบัญญัติว่า “ศาลเป็นผู้สืบพยาน จะสืบในศาลหรือนอกศาลก็ได้ แล้วแต่เห็นสมควรตามลักษณะของพยาน”

ของคณะกรรมการ ป.ป.ช. เป็นหลักในการพิจารณาและอาจไต่สวนหาข้อเท็จจริงและพยานหลักฐานได้ตามที่เห็นสมควร แต่ในการพิจารณาคดีอาญาของกรรมการ ป.ป.ช. แม้กฎหมายจะกำหนดให้คณะกรรมการไต่สวนส่งรายงานพร้อมทั้งเอกสารทั้งหมดที่มีอยู่ไปเพื่อประกอบการพิจารณา

ดังนั้น จากการศึกษากรณีดังกล่าวผู้เขียนมีความเห็นว่า ควรมีการแก้ไขกฎหมายในกรณีการพิจารณาคดีอาญาของกรรมการ ป.ป.ช. ในเมื่อกฎหมายกำหนดให้คณะกรรมการไต่สวนมีอำนาจในการไต่สวนข้อเท็จจริงเช่นเดียวกันกับคณะกรรมการ ป.ป.ช. แล้ว ซึ่งคณะกรรมการไต่สวนทุกคนที่องค์คณะผู้พิพากษาแต่งตั้งให้ดำเนินการไต่สวนข้อเท็จจริงก็เป็นผู้ทรงคุณวุฒิ เป็นผู้มีความรู้ความสามารถทั้งสิ้นในการที่จะตรวจสอบข้อเท็จจริง จึงเห็นควรให้องค์คณะผู้พิพากษาใช้รายงาน หรือสำนวนของคณะกรรมการไต่สวนเป็นหลักในการพิจารณาพิพากษาคดี และอาจมีการไต่สวนพยานหลักฐานเพิ่มเติมได้ ดังเช่นกรณีของการดำเนินคดีอาญากับผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง ซึ่งผู้เขียนมิได้มองว่าศาลไม่มีความรู้ความสามารถแต่อย่างใด แต่มองว่าเพื่อก่อให้เกิดการตรวจสอบและถ่วงดุลอำนาจกันในระดับหนึ่ง และเพื่อความรวดเร็วในการพิจารณาพิพากษาคดีอีกด้วย

อีกประเด็นที่ผู้เขียนเห็นว่า เป็นข้อดีในการยึดรายงานหรือสำนวนการไต่สวนข้อเท็จจริงของคณะกรรมการไต่สวนเป็นหลักในการพิจารณาคดี ศาลสามารถใช้คณะกรรมการไต่สวนเป็นเครื่องมือในการไต่สวนข้อเท็จจริงแทนได้ เนื่องจากกฎหมายกำหนดว่าหากองค์คณะผู้พิพากษาเห็นว่าพยานหลักฐานที่คณะกรรมการไต่สวนรวบรวมยังไม่เพียงพอที่จะมีคำสั่งในเรื่องนี้ อาจกำหนดให้ คณะกรรมการไต่สวนรวบรวมพยานหลักฐานเพิ่มเติมภายในระยะเวลาอันสมควรก็ได้ ซึ่งเป็นข้อดีที่ศาลไม่ต้องดำเนินการไต่สวนข้อเท็จจริงตั้งแต่เริ่มต้นเองทุกคดี หากในอนาคตมีคดีเพิ่มขึ้น การยึดรายงานหรือสำนวนการไต่สวนข้อเท็จจริงของคณะกรรมการไต่สวนเป็นหลัก ในการพิจารณาคดีรวดเร็วขึ้นเป็นผลดีต่อกระบวนการยุติธรรมด้วย

4.1.2. การพิจารณาคดีร้องขอให้ทรัพย์สินตกเป็นของแผ่นดินในระบบไต่สวน

นอกจากการพิจารณาพิพากษาคดีอาญาแล้วกฎหมายยังกำหนดให้ ศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีร้องขอให้ทรัพย์สินตกเป็นของแผ่นดินกับผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองและกรรมการ ป.ป.ช. อีกด้วย ซึ่งในการพิจารณาคดีร้องขอให้ทรัพย์สินตกเป็นของแผ่นดิน เป็นการพิจารณาคดีระบบไต่สวนจะแตกต่างกับการขึ้นขอรับทรัพย์สินในคดีอาญาทั่วไป เนื่องจากการพิจารณาคดีอาญาทั่วไปนั้น หากศาลพิพากษายกฟ้องแล้ว จะไม่สามารถริบทรัพย์สินอันได้มาจากการกระทำความผิดได้ ซึ่งมาตรการในการดำเนินคดีอาญา

ทั่วไป ไม่สามารถนำมาใช้บังคับกับบุคคลซึ่งเป็นผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐ ได้สมบูรณ์ เนื่องจากหากการกระทำดังกล่าวไม่เป็นความผิดตามกฎหมายอาญาทั่วไปแล้ว ก็ไม่สามารถรับทรัพย์ดังกล่าวได้ด้วย

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 กำหนดให้มีการพิจารณาคดีร้องขอให้ ทรัพย์สืบทกเป็นของแผ่นดินขึ้น เพื่อเป็นกลไกในการตรวจสอบการใช้อำนาจอรัฐ โดยมีวัตถุประสงค์ ในการตรวจสอบทรัพย์สินของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง และกรรมการ ป.ป.ช. นอกจากมาตรา ในการดำเนินคดีอาญาแล้ว แม้บุคคลดังกล่าวจะไม่ถูกดำเนินคดีอาญาแต่อย่างใดก็อาจถูกดำเนิน คดีร้องขอให้ทรัพย์สืบทกเป็นของแผ่นดินได้

คดีร้องขอให้ทรัพย์สืบทกเป็นของแผ่นดินนั้น รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 ประกอบกับพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่ง ทางการเมือง พ.ศ. 2542 มาตรา 9 กำหนดให้ศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองมีอำนาจในการพิจารณาพิพากษาคดี ดังต่อไปนี้

1.) คดีซึ่งประธานวุฒิสภาส่งคำร้องให้ศาลพิจารณาพิพากษาข้อกล่าวหาว่ากรรมการ ป.ป.ช. ร่ำรวยผิดปกติ

2.) คดีที่ร้องขอให้ทรัพย์สืบทกเพิ่มขึ้นผิดปกติของนายกรัฐมนตรี รัฐมนตรี สมาชิกสภาผู้ แทนราษฎร สมาชิกวุฒิสภา ข้าราชการการเมืองอื่น หรือผู้บริหารท้องถิ่นและสมาชิกสภาท้องถิ่น ตามที่กฎหมายบัญญัติตกเป็นของแผ่นดิน

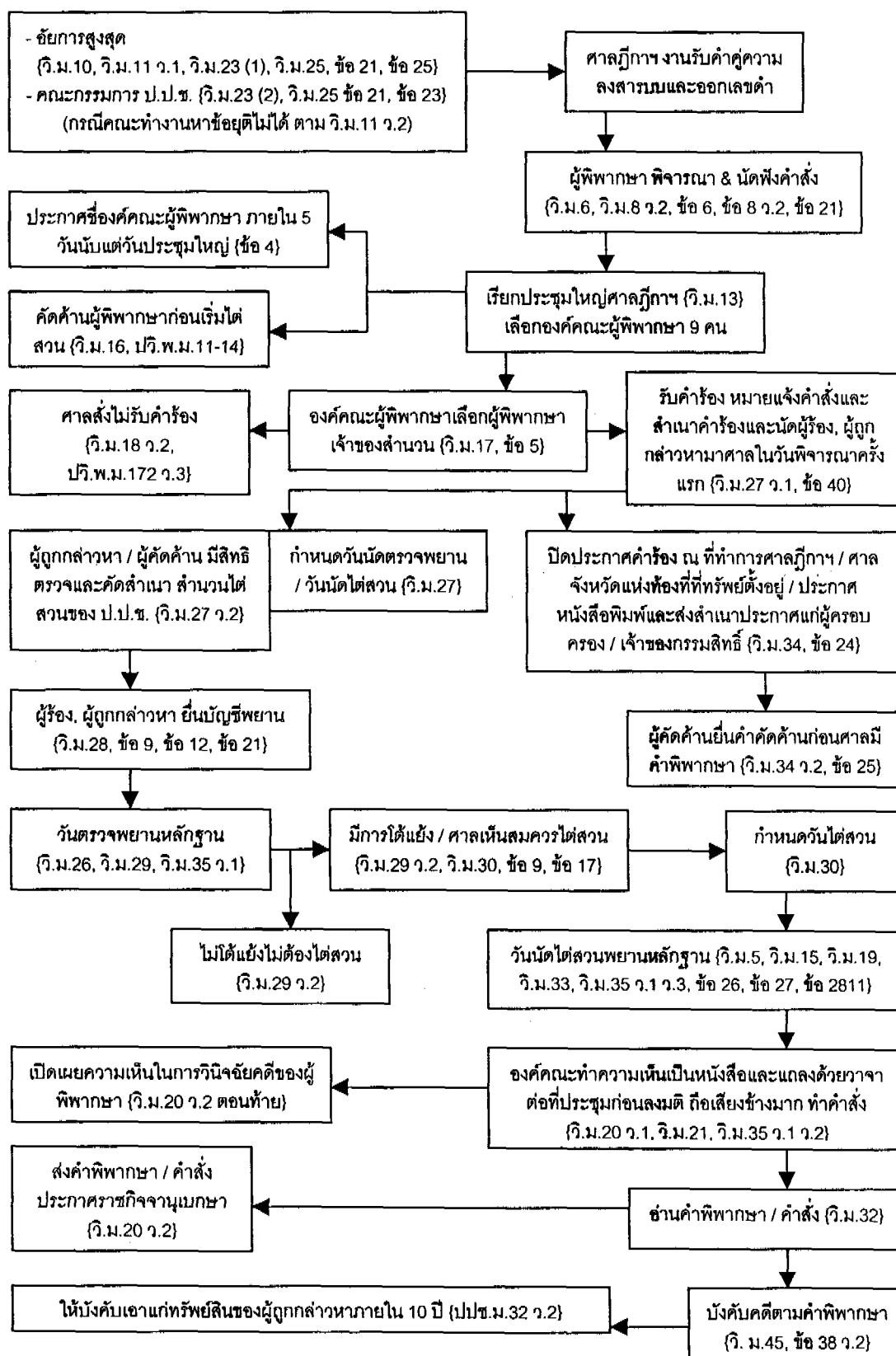
สำหรับในหัวข้อนี้ผู้เขียนขอกล่าวถึงการพิจารณาคดีในระบบไต่สวน ตามกฎหมาย ประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง ซึ่งก่อนที่จะ กล่าวถึงการพิจารณาพิพากษาคดี ในศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองนั้น ขอกล่าวถึงขั้นตอนต่างๆ ในการดำเนินคดีก่อน

4.1.2.1. การพิจารณาคดีร้องขอให้ทรัพย์สืบทกเป็นของแผ่นดิน กรณีผู้ดำรงตำแหน่ง ทางการเมือง

การดำเนินคดีร้องขอให้ทรัพย์สืบทกเป็นของแผ่นดิน กรณีผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง มีขั้นตอนการดำเนินการ โดยจะเห็นได้จากแผนผังการดำเนินคดีดังนี้

(แผนผังที่ 3)

**ขั้นตอนการดำเนินคดีร้องขอให้ทรัพย์สินตกเป็นของแผ่นดิน
ของศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง**

หมายเหตุ

ฉ. หมายถึง พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. 2542

ชอ หมายถึง ข้อกำหนดเกี่ยวกับการดำเนินคดีของศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. 2543

ป.วิ.พ. หมายถึง ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง

การพิจารณาพิพากษาคดีร้องขอให้ทรัพย์สินตกเป็นของแผ่นดิน กรณีผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองในศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองนั้น เมื่ออัยการสูงสุดได้ยื่นคำร้องขอให้ทรัพย์สินตกเป็นของแผ่นดิน ต่อศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองแล้ว ศาลต้องดำเนินการเช่นเดียวกับการฟ้องคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง ดังนั้น การยื่นคำร้องกรณีนี้จึงไม่ต้องเสียค่าฤชาธรรมเนียมและให้อนุโลมบทบัญญัติต่างๆ ในเรื่องดังกล่าวมาใช้ยกเว้นแต่เรื่องดังต่อไปนี้ คือ⁵⁶

- (1) เรื่องการฟ้องความผิดกรรมเดียวผิดกฎหมายหลายบท (มาตรา 24)
- (2) เรื่องการพิจารณาคดีครั้งแรก ซึ่งมีการถามคำให้การในคดีอาญา (มาตรา 27 วรรคสาม)
- (3) เรื่องการแถลงปิดคดี และการอ่านคำพิพากษา (มาตรา 32)

กรณีดังกล่าว ไม่อาจอนุโลมมาใช้ในการพิจารณาพิพากษาคดีร้องขอให้ทรัพย์สินตกเป็นของแผ่นดินได้ เพราะเป็นเรื่องเกี่ยวกับการดำเนินคดีอาญาโดยตรงเท่านั้น

สำหรับในหัวข้อนี้ผู้เขียนขอกล่าวถึง การพิจารณาคดีร้องขอให้ทรัพย์สินตกเป็นของแผ่นดินในระบบไต่สวน ตามกฎหมายประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง ซึ่งก่อนที่จะกล่าวถึงการพิจารณาพิพากษาคดีในศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองนั้นขอกล่าวถึงขั้นตอนต่างๆ ในการดำเนินคดีก่อน ซึ่งมีรายละเอียดการพิจารณาดังนี้

⁵⁶ พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. 2542 มาตรา 33

4.1.2.1.1. การประกาศและสงส์ำเนาคำร้อง⁵⁷

เมื่อศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง ได้รับคำร้องขอให้ทรัพย์สินตกเป็นของแผ่นดินแล้ว ให้ศาลประกาศคำร้องดังกล่าว ณ สถานที่ต่างๆ ดังนี้

- (1) ที่ทำการศาลฎีกา
- (2) ศาลจังหวัดแห่งท้องที่ที่ทรัพย์สินนั้นตั้งอยู่
- (3) ในหนังสือพิมพ์ที่มีจำหน่ายแพร่หลายทั่วไปอย่างน้อย 3 วัน ติดต่อกัน

นอกจากนี้หากผู้ครอบครอง หรือผู้มีชื่อเป็นเจ้าของกรรมสิทธิ์ทรัพย์สินดังกล่าวมิใช่ผู้ถูกกล่าวหา ให้สงส์ำเนาประกาศดังกล่าวแก่บุคคลดังกล่าวด้วย

4.1.2.1.2. การโต้แย้ง หรือคัดค้านคำร้อง

การประกาศหรือการสงส์ำเนาคำร้องดังกล่าว เพื่อเปิดโอกาสให้ผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองผู้ถูกกล่าวหา (ว่าทรัพย์สินเพิ่มขึ้นผิดปกติ หรือร่ำรวยผิดปกติ) โต้แย้ง หรือบุคคลภายนอกคัดค้านว่าทรัพย์สินที่ถูกขอไม่ตกเป็นของแผ่นดินเป็นของตน

- (1) การคัดค้านของบุคคลภายนอก

บุคคลภายนอกที่จะเข้ามาคัดค้าน การขอให้ทรัพย์สินตกเป็นของแผ่นดินได้นั้นจะต้องเป็นผู้มีส่วนได้เสียในคดีร้องขอให้ทรัพย์สินตกเป็นของแผ่นดินด้วย โดยอาจจะเป็นบุคคลภายนอกซึ่งเป็นผู้ครอบครอง หรือผู้มีชื่อเป็นเจ้าของกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินที่ถูกร้องขอให้ตกเป็นของแผ่นดิน บุคคลผู้ไม่มีส่วนได้เสียจึงไม่มีสิทธิเข้ามาคัดค้านได้

- (1.1) คำคัดค้าน

บุคคลภายนอกที่ประสงค์จะคัดค้าน ต้องทำคำคัดค้านเป็นหนังสือยื่นต่อศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง⁵⁸

- (1.2) ระยะเวลาคัดค้าน

ผู้ประสงค์จะคัดค้านต้องกระทำก่อนศาลมีคำพิพากษา⁵⁹

⁵⁷ พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. 2542 มาตรา 34 วรรคแรก และข้อกำหนดเกี่ยวกับการดำเนินคดีของศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. 2543 ข้อ 24

⁵⁸ พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. 2542 มาตรา 34 วรรคสอง และข้อกำหนดเกี่ยวกับการดำเนินคดีของศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. 2543 ข้อ 25

(1.3) การส่งสำเนาคำคัดค้าน

เมื่อมีบุคคลภายนอกคัดค้าน โดยยื่นคำคัดค้านต่อศาลแล้ว ศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง ต้องส่งสำเนาคำคัดค้านแก่ผู้ร้อง (ซึ่งได้แก่ อัยการสูงสุดหรือคณะกรรมการ ป.ป.ช.) และผู้ถูกกล่าวหาด้วย⁵⁹

(2) การโต้แย้งของผู้ถูกกล่าวหา

กรณีผู้ถูกกล่าวหาว่าร้ายวญผิดปกติ หรือมีทรัพย์สินเพิ่มขึ้นผิดปกติประสงค์จะได้แย้งคำร้องขอให้ทรัพย์สินตกเป็นของแผ่นดินก็สามารถทำได้ ทำนองเดียวกับการดำเนินคดีอาญา ซึ่งผู้ถูกกล่าวหาประสงค์จะนำสืบพยานหลักฐานก็สามารถทำได้ โดยยื่นบัญชีระบุพยานหลักฐานต่อศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง

4.1.2.1.3. ภาระการพิสูจน์

กฎหมายกำหนดเรื่องภาระการพิสูจน์ เรื่องพยานหลักฐานต่างจากการดำเนินคดีในคดีแพ่งทั่วไปที่ว่า ให้นำที่นำสืบข้อเท็จจริงนั้นตกอยู่แก่คู่ความฝ่ายที่กล่าวอ้าง โดยในการดำเนินคดีร้องขอให้ทรัพย์สินตกเป็นของแผ่นดินนี้ กฎหมายกำหนดให้ผู้ถูกกล่าวหาที่ได้แย้งคำร้องมีภาระการพิสูจน์ให้ศาลเห็นว่า ทรัพย์สินที่ร้องขอให้ตกเป็นของแผ่นดินมิได้เกิดจากการร้ายวญผิดปกติ หรือมิได้เป็นทรัพย์สินที่เพิ่มขึ้นผิดปกติ⁶¹

หากผู้ถูกกล่าวหาเป็นคนวิกลจริตไม่อยู่ในภาวะที่จะทำการพิสูจน์ต่อศาลได้ หรือกรณีผู้โต้แย้งเป็นทนายท หรือผู้จัดการมรดก (เพราะผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองตาย) ให้ศาลคำนึงถึงความสามารถในการพิสูจน์ของบุคคลดังกล่าวด้วย เพราะอาจไม่รู้ข้อเท็จจริงเท่าผู้ถูกกล่าวหาก็ได้ ทั้งนี้ให้ศาลพิจารณาพิพากษาไปตามที่เห็นว่ายุติธรรม⁶²

⁵⁹ พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. 2542 มาตรา 34 วรรคสอง

⁶⁰ ข้อกำหนดเกี่ยวกับการดำเนินคดีของศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. 2543 ข้อ 25

⁶¹ พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. 2542 มาตรา 35 วรรคแรก และพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2542 มาตรา 81 วรรคสอง

⁶² พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. 2542 มาตรา 35 วรรคสาม

4.1.2.1.4. การไต่สวนพยานหลักฐาน

ในการไต่สวนพยานหลักฐานให้ดำเนินการเช่นเดียวกับการดำเนินคดีอาญา กล่าวคือ ต้องมีการยื่นบัญชีระบุพยานหลักฐาน การนัดวันไต่สวนพยานหลักฐาน เป็นต้น

สำหรับในคดีร้องขอให้ทรัพย์สินตกเป็นของแผ่นดินนี้ กฎหมายกำหนดให้ศาลไต่สวนพยานหลักฐานของหลักฐานของผู้ถูกกล่าวหาที่ได้แย้ง หรือคำคัดค้านของบุคคลภายนอกก่อน แล้วจึงไต่สวนพยานหลักฐานของผู้ร้อง เว้นแต่จะเห็นสมควรเป็นประการอื่น⁶³

เหตุที่กฎหมายกำหนดเช่นนี้ น่าจะเป็นเพราะในคดีร้องขอให้ทรัพย์สินตกเป็นของแผ่นดินนั้นภาระการพิสูจน์ตกอยู่ที่ฝ่ายผู้ถูกกล่าวหา อย่างไรก็ตามศาลอาจไต่สวนพยานหลักฐานของผู้ร้องก่อนก็ได้

นอกจากนั้นการไต่สวนพยานหลักฐานต่างๆ กฎหมายให้นำบทบัญญัติที่กำหนดในการดำเนินคดีอาญามาใช้ด้วย⁶⁴ เช่น การรับฟังข้อมูลที่เป็นเท็จโดยเครื่องมือทางเทคโนโลยีสารสนเทศ เป็นต้น

จากการศึกษาเห็นว่า การไต่สวนพยานหลักฐานกรณีคดีร้องขอให้ทรัพย์สินตกเป็นของแผ่นดินน่าจะมีพยานเอกสารจำนวนมากให้ทำการตรวจสอบ เนื่องจากเป็นคดีที่เกี่ยวกับทรัพย์สิน ซึ่งการพิจารณาคดีในกรณีนี้สามารถกระทำได้โดยลับ เพราะคดีน่าจะมีความลับซับซ้อนเป็นอย่างมาก เพื่อการปกปิดไม่ให้ทราบที่มาต่างๆ ของทรัพย์สินที่เพิ่มขึ้นผิดปกติหรือการรั่วรัวผิดปกติ ศาลจึงควรมอบหมาย โดยการแต่งตั้งให้ผู้เชี่ยวชาญดำเนินการในการหาข้อมูลเพื่อนำมาประกอบการพิจารณาพิพากษาคดีแทน

4.1.2.1.5. การฟ้องอาชญากรรม หรือระงับการกระทำ⁶⁵

ในกรณีที่มีการกล่าวหาว่าผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองผู้ใดรั่วรัวผิดปกติ และคณะกรรมการ ป.ป.ช. ได้สั่งให้ผู้นั้นแสดงรายการทรัพย์สินและหนี้สินแล้ว⁶⁶ หากได้มีการโอนหรือ

⁶³ ข้อกำหนดเกี่ยวกับการดำเนินคดีของศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. 2543 ข้อ 26

⁶⁴ ข้อกำหนดเกี่ยวกับการดำเนินคดีของศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. 2543 ข้อ 28

⁶⁵ พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2542 มาตรา 82

⁶⁶ พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2542 มาตรา 79

กระทำการใดๆ เกี่ยวกับทรัพย์สินนั้นแล้ว กฎหมายกำหนดให้ คณะกรรมการ ป.ป.ช. หรืออัยการสูงสุดมีสิทธิที่จะยื่นคำร้องขอให้ศาลมีอำนาจสั่งเพิกถอนการโอน หรือระงับการกระทำนั้นๆ ได้ ทั้งนี้ เพื่อป้องกันการโอนย้ายทรัพย์สิน จนกระทั่งไม่สามารถบรรลุวัตถุประสงค์ที่จะดำเนินการเพื่อให้ทรัพย์สินนั้นตกเป็นของแผ่นดินได้ ทั้งนี้เว้นแต่ผู้รับโอนหรือผู้รับประโยชน์จะแสดงให้เห็นที่พอใจแก่ศาลว่าตนได้รับโอนทรัพย์สินหรือประโยชน์นั้นมาโดยสุจริตและมีค่าตอบแทน

4.1.2.1.6. การสั่งคำร้อง

เมื่อศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง ได้ดำเนินการไต่สวนพยานหลักฐานแล้ว จะต้องทำการพิจารณาคำร้อง ซึ่งต้องดำเนินการเช่นการดำเนินคดีอาญาโดยอนุโลม⁶⁷ เช่น การทำความเข้าใจของผู้พิพากษาที่เป็นองค์คณะการลงมติโดยใช้เสียงข้างมากเป็นต้น

(1) การยกคำร้อง

ถ้าผู้ถูกกล่าวหาพิสูจน์ได้ว่าทรัพย์สินที่ร้องขอให้ตกเป็นของแผ่นดินมิได้เกิดจากการร่ำรวยผิดปกติ หรือมิได้เป็นทรัพย์สินที่เพิ่มขึ้นผิดปกติ ให้ศาลสั่งยกคำร้องของอัยการสูงสุด หรือคณะกรรมการ ป.ป.ช. ทั้งนี้โดยไม่ต้องวินิจฉัยคำคัดค้านของบุคคลภายนอก⁶⁸

(2) การสั่งให้ทรัพย์สินตกเป็นของแผ่นดิน

ถ้าผู้มีภาระการพิสูจน์ ซึ่งได้แก่ ผู้ถูกกล่าวหา หรือผู้โต้แย้ง ไม่อาจพิสูจน์ได้ว่าทรัพย์สินที่ร้องขอให้ตกเป็นของแผ่นดินมิได้เกิดจากการร่ำรวยผิดปกติ หรือมิได้เป็นทรัพย์สินเพิ่มขึ้นผิดปกติ ให้ศาลสั่งให้ทรัพย์สินนั้นตกเป็นของแผ่นดิน⁶⁹

4.1.2.2. การพิจารณาคดีร้องขอให้ทรัพย์สินตกเป็นของแผ่นดิน กรณีกรรมการ ป.ป.ช.

ในการพิจารณาพิพากษาคดีที่กรรมการ ป.ป.ช. ถูกฟ้องต่อศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองเป็นเรื่องการร่ำรวยผิดปกติของกรรมการ ป.ป.ช. กฎหมายกำหนด

⁶⁷ พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. 2542 มาตรา 33

⁶⁸ ข้อกำหนดเกี่ยวกับการดำเนินคดีของศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. 2543 ข้อ 27

⁶⁹ พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2542 มาตรา 35 วรรคสอง

ให้นำบทบัญญัติเรื่อง การดำเนินคดีร้องขอให้ทรัพย์สินของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองตกเป็นของแผ่นดินมาใช้ในการดำเนินคดีแก่กรรมการ ป.ป.ช. โดยอนุโลม⁷⁰

ดังนั้นขั้นตอนต่างๆ ในการดำเนินคดีร้องขอให้ทรัพย์สินตกเป็นของแผ่นดินที่ได้กล่าวมาแล้วในข้อ 4.1.2.1.ให้นำมาใช้แก่กรณีกรรมการ ป.ป.ช. ถูกกล่าวหาด้วยโดยอนุโลม และมีขั้นตอนการดำเนินการ โดยจะเห็นได้จากแผนผังการดำเนินคดี (โปรดดูแผนผังที่ 2 ประกอบกับแผนผังที่ 3)

นอกจากนี้กฎหมายยังกำหนดไว้เป็นพิเศษอีกด้วยว่า ในการพิจารณาพิพากษาให้องค์คณะผู้พิพากษาดำเนินการไต่สวนหาข้อเท็จจริงและพยานหลักฐานตามที่เห็นสมควร เพื่อพิสูจน์ความเป็นจริงตามคำร้องขอให้ดำเนินคดี โดยไม่ผูกมัดกับเหตุผลหรือพยานหลักฐานที่ปรากฏในคำร้องขอให้ดำเนินคดี หรือในการไต่สวน หรือความเห็นของคณะกรรมการไต่สวน หรือในการดำเนินคดีของอัยการสูงสุด

ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่า องค์คณะผู้พิพากษาในศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองจึงมีอิสระในการหาพยานหลักฐานนั่นเอง⁷¹

จากการศึกษาผู้เขียนได้วิเคราะห์เปรียบเทียบการพิจารณาคดีร้องขอให้ทรัพย์สินตกเป็นของแผ่นดิน กรณีผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง กับการพิจารณาคดีร้องขอให้ทรัพย์สินตกเป็นของแผ่นดิน กรณีกรรมการ ป.ป.ช. ไว้ในตอนต่อไป

4.2. องค์คณะผู้พิพากษาในระบบไต่สวน ตามกฎหมายประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง

ระบบกฎหมายวิธีพิจารณาคดีของแต่ละประเทศ สามารถแบ่งกลุ่มหรือประเภทโดยพิจารณาจากอำนาจหน้าที่ของคู่ความและศาลในการดำเนินวิธีพิจารณา เช่น วิธีพิจารณาความแพ่งจะมีลักษณะที่สำคัญประการหนึ่ง คือ อำนาจของศาลจะถูกจำกัดโดยสิทธิต่างๆ ในการดำเนินกระบวนการพิจารณาของคู่ความ หรือที่เรียกว่า “หลักความประสงค์ของคู่ความ” หรือ “หลักการมี

⁷⁰ พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. 2542 มาตรา 42 วรรคห้า

⁷¹ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 228 ซึ่งบัญญัติว่า “ระหว่างพิจารณาโดยพลการหรือคู่ความฝ่ายใดร้องขอ ศาลมีอำนาจสืบพยานเพิ่มเติม จะสืบเอง หรือส่งประเด็นก็ได้”

และมาตรา 229 ซึ่งบัญญัติว่า “ศาลเป็นผู้สืบพยาน จะสืบในศาลหรือนอกศาลก็ได้ แล้วแต่เห็นสมควรตามลักษณะของพยาน”

อำนาจเหนือวัตถุแห่งคดี” แต่อย่างไรก็ตาม ในปัจจุบันประเทศต่างๆ มีแนวโน้มที่จะเพิ่มอำนาจให้แก่ศาลในการควบคุมการดำเนินกระบวนการพิจารณาให้มากขึ้น การเพิ่มอำนาจของผู้พิพากษาดังกล่าว มีวัตถุประสงค์ประการหนึ่ง คือ เพื่อให้วิธีพิจารณาคดีเป็นไปด้วยความรวดเร็วขึ้น และเพื่อจัดอุปสรรคต่างๆ ที่เกิดขึ้นจากการที่คู่ความไม่กระตือรือร้นในการดำเนินกระบวนการวิธีพิจารณา หรือแม้กระทั่งเพื่อไม่ให้คู่ความใช้สิทธิตามกฎหมายในการประวิงการพิจารณา

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 บัญญัติให้ “ศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง” เป็นผู้มีอำนาจในการพิจารณาคดีอาญา และคดีร้องขอให้ทรัพย์สินตกเป็นของแผ่นดิน ของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง⁷² และกรรมการ ป.ป.ช.⁷³

โดยเหตุนี้ ศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองจึงมีลักษณะพิเศษที่ว่าศาลนี้แม้เป็นเพียงแผนกหนึ่งของศาลฎีกาซึ่งเป็นศาลสูงสุดของศาลยุติธรรมก็ตาม แต่ก็ยังเป็นศาลที่มีลักษณะพิเศษแตกต่างไปจากศาลอื่น ซึ่งมีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีเฉพาะเรื่องและเฉพาะผู้กระทำความผิดบางประเภทเท่านั้น⁷⁴

นอกจากนั้น ศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองยังมีลักษณะพิเศษที่แตกต่างจากศาลยุติธรรมอื่น ก็คือเป็นศาลที่พิจารณาแล้วเมื่อมีคำสั่ง หรือคำพิพากษา จะเป็นที่สุดทันที⁷⁵

⁷² รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 มาตรา 294 วรรคสอง และมาตรา 308

⁷³ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 มาตรา 300

⁷⁴ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 มาตรา 272 วรรคสอง, วรรคสาม ซึ่งบัญญัติว่า

“ให้มีแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองในศาลฎีกา โดยองค์คณะผู้พิพากษาประกอบด้วยผู้พิพากษาในศาลฎีกาซึ่งดำรงตำแหน่งไม่ต่ำกว่าผู้พิพากษาศาลฎีกา จำนวนเก้าคน ซึ่งได้รับเลือกโดยที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกาโดยวิธีลงคะแนนลับและให้เลือกเป็นรายคดี

อำนาจหน้าที่ของ ศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง และวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง ให้เป็นไปตามที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญนี้และในกฎหมายประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง”

⁷⁵ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 มาตรา 311 วรรคท้าย

4.2.1. ลักษณะสำคัญ

ศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองมีลักษณะสำคัญ ตามที่กำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 ดังนี้⁷⁶

- 1.) มีฐานะเป็นศาลยุติธรรม โดยเป็นแผนกหนึ่งในศาลฎีกา ซึ่งเป็นศาลสูงสุดของศาลยุติธรรม ทั้งเป็นการจัดตั้งศาลโดยรัฐธรรมนูญ ซึ่งต่างจากศาลอื่น ๆ ที่จัดตั้งโดยพระราชบัญญัติ
- 2.) มีการกำหนด "องค์คณะ" ไว้เป็นพิเศษ โดยต้องเป็นผู้พิพากษาในศาลฎีกาซึ่งดำรงตำแหน่งไม่ต่ำกว่าผู้พิพากษาศาลฎีกาจำนวนเก้าคน อันแตกต่างไปจากที่กำหนดในพระธรรมนูญศาลยุติธรรม
- 3.) มีการกำหนดวิธีการได้มาซึ่งองค์คณะ ว่าจะต้องได้มาจากการเลือกโดยที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกา ด้วยวิธีลงคะแนนลับ
- 4.) มีการเลือกองค์คณะเป็นรายคดี กล่าวคือ เมื่อมีการยื่นฟ้องคดีต่อศาล⁷⁷
- 5.) มีการกำหนดวิธีพิจารณาคดีไว้เป็นพิเศษแตกต่างจากวิธีพิจารณาคดีอาญาทั่วไป⁷⁸
- 6.) ผู้เสียหายไม่มีอำนาจฟ้องคดี ต่อศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองด้วยตนเอง⁷⁹

4.2.2. ผู้พิพากษาศาลฎีกาประจำแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง

ศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองดังกล่าว ไม่ใช่ศาลชั่วคราว แต่เป็นศาลประจำที่ได้มีการจัดตั้งขึ้นเป็นแผนกหนึ่งในศาลฎีกา

ดังนั้น ในระหว่างที่ยังไม่มีการยื่นฟ้องคดีต่อศาล จึงยังไม่มี การเลือกองค์คณะเพื่อทำหน้าที่พิจารณาคดี แต่อย่างไรก็ตามศาลฎีกาแผนกคดีอาญาดังกล่าวก็จำเป็นต้องมีผู้ปฏิบัติงานที่

⁷⁶ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 มาตรา 311 วรรคสอง

⁷⁷ พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. 2542 มาตรา 13

⁷⁸ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 มาตรา 332

⁷⁹ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 มาตรา 308

เปรียบเทียบกับประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 28

จำเป็นบางอย่างด้วย เช่น การออกหมายจับ หรือหมายขัง⁸⁰ การออกคำสั่งใดๆ ซึ่งไม่ใช่เป็นไปในทางวินิจจัยชี้ขาดข้อพิพาทแห่งคดีสำหรับคดีใดคดีหนึ่ง⁸¹ อาทิ การขอสืบพยานไว้ก่อน⁸² เป็นต้น

โดยเหตุนี้จึงจำเป็นต้องมีผู้พิพากษาศาลฎีกาประจำแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองเพื่อทำหน้าที่ดังกล่าวด้วย แต่จะมีจำนวนเท่าใดนั้นพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. 2542 บัญญัติว่าให้ตั้งในจำนวนตามที่เห็นสมควร ซึ่งเมื่อพิจารณาจากข้อกำหนดเกี่ยวกับการดำเนินคดีของศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. 2543 ข้อ 6 แล้ว ประธานศาลฎีกาจะต้องตั้งผู้พิพากษาศาลฎีกาประจำแผนกไม่น้อยกว่า 3 คน เพื่อที่จะมีอำนาจออกคำสั่งใดๆ ซึ่งมีใช่เป็นไปในทางวินิจจัยชี้ขาดข้อพิพาทแห่งคดีได้

ผู้พิพากษาศาลฎีกาประจำแผนกคดีอาญา จึงเป็นผู้ปฏิบัติหน้าที่ประจำศาลฎีกาแผนกคดีอาญาดังกล่าว และอาจถูกเลือกเป็นองค์คณะในการพิจารณาคดีด้วยได้ เพราะมีฐานะเป็นผู้ดำรงตำแหน่งไม่ต่ำกว่าผู้พิพากษาศาลฎีกา

4.2.3. องค์คณะผู้พิพากษา

โดยที่วัตถุประสงค์ของการจัดให้มีศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง รวมทั้งระบบการดำเนินคดีทั้งหลายก็เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพในการดำเนินคดี โดยเฉพาะให้การดำเนินคดีทั้งหลายปลอดจากอิทธิพลทางการเมืองให้มากที่สุด

คดีที่จะได้รับการพิจารณา โดยศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง จึงเป็นคดีที่สำคัญ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 ตลอดจนพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. 2542

⁸⁰ พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. 2542 มาตรา 22 วรรคแรก

แต่ถ้ามีการฟ้องคดีแล้ว ผู้พิพากษาศาลฎีกาประจำแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง จะไม่มีอำนาจต่อไป แต่องค์คณะจะเป็นผู้มีอำนาจพิจารณาการคุมขังหรือปล่อยชั่วคราวจำเลย

⁸¹ ข้อกำหนดเกี่ยวกับการดำเนินคดีของศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. 2543 ข้อ 6 ซึ่งต้องทำร่วมกันระหว่างผู้พิพากษาประจำแผนกคดีอาญา อย่างน้อย 3 คน

⁸² ข้อกำหนดเกี่ยวกับการดำเนินคดีของศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. 2543 ข้อ 22

และข้อกำหนดเกี่ยวกับการดำเนินคดี ของศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ.2543 จึงได้กำหนดหลักเกณฑ์ และรายละเอียดเกี่ยวกับองค์คณะผู้พิพากษาไว้อย่างชัดเจน

4.2.3.1. คุณสมบัติของผู้พิพากษาที่เป็นองค์คณะ

ผู้พิพากษาที่จะเป็นองค์คณะและที่จะมีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีต่างๆ ในศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง จะต้องเป็นผู้พิพากษาในศาลฎีกาซึ่งดำรงตำแหน่งไม่ต่ำกว่าผู้พิพากษาศาลฎีกา⁸³

การที่กำหนดเงื่อนไขดังกล่าว เพราะในศาลฎีกานอกจากจะมีผู้ดำรงตำแหน่งผู้พิพากษาศาลฎีกาแล้ว ยังมีผู้พิพากษาที่ไม่ได้ดำรงตำแหน่งผู้พิพากษาศาลฎีกาด้วย เช่น ผู้พิพากษาช่วยงานศาลฎีกาซึ่งดำรงตำแหน่งอื่น⁸⁴ เป็นต้น

4.2.3.2. จำนวนผู้พิพากษาที่เป็นองค์คณะ

จำนวนผู้พิพากษาที่ประกอบกันเป็นองค์คณะ สำหรับการพิจารณาคดีในศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง กำหนดไว้แตกต่างจากที่กำหนดไว้สำหรับการพิจารณาคดีอื่นๆ ในชั้นศาลฎีกา กล่าวคือองค์คณะสำหรับการพิจารณาคดีผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองจะต้องมีจำนวน 9 คน⁸⁵ (ซึ่งมากกว่าปกติที่กำหนดไว้เพียง 3 คน)⁸⁶ และนอกจากนั้นจะเลือกผู้พิพากษาสำรองไว้เผื่อองค์คณะไม่ครบจำนวนไม่ได้⁸⁷

⁸³ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 มาตรา 272 วรรคสอง และพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. 2542 มาตรา 13

⁸⁴ พระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการฝ่ายตุลาการศาลยุติธรรม พ.ศ. 2543 มาตรา 21

⁸⁵ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 มาตรา 272 วรรคสอง

⁸⁶ พระธรรมนูญศาลยุติธรรม พ.ศ. 2543 มาตรา 27

⁸⁷ ใน (ร่าง) พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาความอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ..... กำหนดให้มีผู้พิพากษาสำรองเพื่อทดแทนองค์คณะผู้พิพากษาในกรณีมีเหตุบางประการที่การพิจารณาไม่ครบองค์คณะ แต่คณะกรรมาธิการวิสามัญ ของวุฒิสภาไม่ยอมรับหลักการเลือกผู้พิพากษาสำรอง แต่ให้เลือกผู้พิพากษาเข้าแทนที่ดังที่ปรากฏอยู่ในมาตรา 14 วรรคสอง ของพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญ ฉบับที่ประกาศใช้

4.2.3.3. ระยะเวลาในการเลือกองค์คณะ

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 มาตรา 272 วรรคท้าย บัญญัติให้เลือกองค์คณะผู้พิพากษา “เป็นรายคดี” ซึ่งหมายความว่า จะเลือกองค์คณะผู้พิพากษา เมื่อมีการยื่นฟ้องคดีต่อศาลแล้วเท่านั้น การเลือกองค์คณะผู้พิพากษาไว้ก่อนเป็นการล่วงหน้าจึงทำไม่ได้⁸⁸

นอกจากนั้นโดยที่การพิจารณาคดีที่ผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง หรือ กรรมการ ป.ป.ช. ถูกฟ้องจะมีผลกระทบในทางกฎหมายอย่างมาก เช่น ผลกระทบต่อการดำรงตำแหน่ง หรือการปฏิบัติหน้าที่ของผู้ถูกดำเนินคดี⁸⁹ ดังนั้น การดำเนินการในทุกขั้นตอนจึงต้องดำเนินไปด้วยความรวดเร็วเพื่อให้เกิดความเที่ยงธรรมด้วย⁹⁰

⁸⁸ พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. 2542 มาตรา 13 กำหนดให้เลือกองค์คณะ “เมื่อมีการยื่นฟ้องคดีต่อศาล”

⁸⁹ พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2542 มาตรา 55 ซึ่งบัญญัติว่า

“ในกรณีที่คณะกรรมการ ป.ป.ช. มีมติว่าข้อกล่าวหาใดมีมูลและข้อกล่าวหาอันเป็นเรื่องที่ประธานวุฒิสภาส่งมาตามมาตรา 43 (1) หรือผู้เสียหายยื่นคำร้องเพื่อดำเนินคดีกับผู้ถูกกล่าวตามมาตรา 43 (2) นับแต่วันที่คณะ กรรมการ ป.ป.ช. มีมติดังกล่าว ผู้ถูกกล่าวหาจะปฏิบัติหน้าที่ต่อไปมิได้จนกว่าวุฒิสภามีมติ หรือศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองจะมีคำพิพากษาแล้วแต่กรณี”

นอกจากนั้นในส่วนที่เกี่ยวกับการดำเนินคดีต่อกรรมการ ป.ป.ช. รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย มาตรา 300 วรรคสาม บัญญัติว่า

“กรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ ผู้ถูกกล่าวหาจะปฏิบัติหน้าที่ในระหว่างนั้นมิได้ จนกว่าจะมีคำพิพากษาของศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองให้ยกคำร้องดังกล่าว”

อย่างไรก็ตาม พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2542 มาตรา 17 วรรคสาม ได้กำหนดไว้ชัดเจนยิ่งขึ้นว่า กรรมการ ป.ป.ช. จะปฏิบัติหน้าที่ไม่ได้ตั้งแต่ศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง “มีคำสั่งรับคำร้อง” แล้วเท่านั้น

⁹⁰ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 มาตรา 332 (7)

โดยเหตุนี้กฎหมายจึงกำหนดให้ ต้องมีการเลือกองค์คณะผู้พิพากษาที่จะพิจารณาคดี โดยเร็ว แต่ต้องไม่เกิน 14 วันนับแต่วันที่ยื่นฟ้องคดีต่อศาล⁹¹

4.2.3.4. วิธีการเลือกองค์คณะ

กฎหมายกำหนดให้มีวิธีการเลือกองค์คณะผู้พิพากษาไว้เป็นพิเศษ แตกต่างจากศาลทั่วไป กล่าวคือ การเลือกองค์คณะผู้พิพากษาในศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง จะต้องเป็นการเลือกโดยที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกา โดยใช้วิธีการลงคะแนนลับ⁹²

4.2.3.4.1. การถอนตัวของผู้พิพากษาศาลฎีกา

โดยที่กฎหมายประสงค์จะให้ ผู้พิพากษาศาลฎีกาทุกคนมีหน้าที่ในการเข้าพิจารณาคดีพิพากษาคดีโดยวิธีการลงคะแนน ดังนั้น ผู้พิพากษาศาลฎีกาจะขอถอนตัวโดยลำพังไม่ได้ ทั้งนี้กฎหมายกำหนดให้ผู้พิพากษาที่ประสงค์จะขอถอนตัวจะต้องแถลงถึงเหตุผลต่างๆ ที่จะขอถอนตัวต่อที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกาก่อนการลงคะแนน ซึ่งการแถลงดังกล่าวยังไม่เป็นผลว่าผู้พิพากษานั้นไม่อยู่ในข่ายจะเข้ารับการเลือก แต่จะมีผลต่อเมื่อที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกามีมติอนุญาตให้มีการถอนตัวได้ และมติให้ถอนตัวหรือไม่เป็นที่สุด⁹³

เหตุผลที่ยกขึ้นอ้างเพื่อจะขอถอนตัวจากการลงคะแนนคัดเลือก อาทิ มีเหตุซึ่งอาจถูกคัดค้านในภายหลังได้ เป็นต้น

4.2.3.4.2. วิธีการลงคะแนน

การคัดเลือกองค์คณะผู้พิพากษา ในแต่ละคดีเมื่อมีการฟ้องคดีต่อศาลให้ใช้วิธีการลงคะแนนลับ

⁹¹ พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. 2542 มาตรา 13

⁹² รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 มาตรา 272 วรรคสอง และพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. 2542 มาตรา 13 วรรคสาม

⁹³ พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. 2542 มาตรา 13 วรรคสาม

4.2.3.4.3. ผู้พิพากษาที่ได้รับการคัดเลือก

ผู้พิพากษาที่ได้รับการคัดเลือกเป็นองค์คณะ ได้แก่ ผู้พิพากษาที่ได้รับคะแนนสูงสุดเรียงลำดับไปจนครบ จำนวน 9 คน

ในกรณีมีผู้ได้รับคะแนนเท่ากันในระดับใดที่จะเป็นเหตุให้มีผู้ได้รับการเลือกเกินกว่าองค์คณะ คือ จำนวน 9 คน กฎหมายกำหนดให้ประธานศาลฎีกาเป็นผู้จับสลากระหว่างผู้ที่ได้คะแนนเท่ากันว่าใครจะเป็นผู้ได้รับการคัดเลือก⁹⁴

4.2.3.4.4. การประกาศรายชื่อองค์คณะ

เมื่อได้มีการดำเนินการคัดเลือกองค์คณะผู้พิพากษาแล้ว ประธานศาลฎีกาจะต้องประกาศรายชื่อองค์คณะผู้พิพากษาไว้ที่ศาลฎีกาภายในกำหนด 5 วัน นับแต่วันประชุมใหญ่ เพื่อให้คู่ความได้ทราบ และมีโอกาสคัดค้านผู้พิพากษาได้⁹⁵

4.2.3.5. การคัดค้านผู้พิพากษาที่เป็นองค์คณะ

เมื่อที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกาได้ดำเนินการคัดเลือกองค์คณะผู้พิพากษาแล้วคู่ความก็สามารถทราบรายชื่อผู้พิพากษาที่เป็นองค์คณะได้ โดยประธานศาลฎีกาจะดำเนินการประกาศให้ทราบดังได้กล่าวมาแล้ว

ในบางกรณีผู้พิพากษาที่ได้รับการคัดเลือกเป็นองค์คณะอาจไม่เหมาะสมที่จะพิจารณาคดีดังกล่าว กฎหมายจึงเปิดโอกาสให้คู่ความสามารถคัดค้านผู้พิพากษาได้

4.2.3.5.1. เหตุคัดค้านผู้พิพากษา

เหตุที่จะทำการคัดค้านผู้พิพากษานั้น ให้นุโลมนำบทบัญญัติว่าด้วยการคัดค้านผู้พิพากษามาตามที่กำหนดไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาใช้ เพื่อคัดค้านผู้พิพากษาที่เป็นองค์คณะ⁹⁶

⁹⁴ พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. 2542 มาตรา 13 วรรคสาม

⁹⁵ ข้อกำหนดเกี่ยวกับการดำเนินคดีของศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. 2543 ข้อ 4

⁹⁶ พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. 2542 มาตรา 16 วรรคแรก

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 11 ได้กำหนดเหตุที่จะคัดค้านผู้พิพากษาไว้ ดังนี้

“มาตรา 11 เมื่อคดีถึงศาล ผู้พิพากษาศาลชั้นต้นใดในศาลชั้นต้นอาจถูกคัดค้านได้ ในเหตุใดเหตุหนึ่งดังต่อไปนี้

- (1) ถ้าผู้พิพากษานั้นมีผลประโยชน์ได้เสียเกี่ยวข้องกับคดีนั้น
- (2) ถ้าเป็นญาติเกี่ยวข้องกับคู่ความฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง คือว่า เป็นบุพการีหรือผู้สืบสันดานไม่ว่าชั้นใดๆ หรือเป็นพี่น้องหรือลูกพี่ลูกน้องนับได้เพียงภายในสามชั้น หรือเป็นญาติเกี่ยวพันทางแต่งงานนับได้เพียงสองชั้น
- (3) ถ้าเป็นผู้ที่ได้ถูกอ้างเป็นพยาน โดยที่ารู้ได้เห็นเหตุการณ์ หรือโดยเป็นผู้เชี่ยวชาญมีความรู้เป็นพิเศษเกี่ยวข้องกับคดีนั้น
- (4) ถ้าได้เป็นหรือเป็นผู้แทนโดยชอบธรรมหรือผู้แทน หรือได้เป็นทนายความของคู่ความฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งมาแล้ว
- (5) ถ้าได้เป็นผู้พิพากษานั่งพิจารณาคดีเดียวกันนั้นในศาลอื่นมาแล้ว หรือเป็นอนุญาโตตุลาการมาแล้ว
- (6) ถ้ามีคดีอีกเรื่องหนึ่งอยู่ในระหว่างพิจารณา ซึ่งผู้พิพากษานั้นเองหรือภริยาหรือญาติทางสืบสายโลหิตตรงขึ้นไปหรือตรงลงมาของผู้พิพากษานั้นฝ่ายหนึ่ง พิพาทกับคู่ความฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งหรือภริยา หรือญาติทางสืบสายโลหิตตรงขึ้นไปหรือตรงลงมาของคู่ความฝ่ายนั้นอีกฝ่ายหนึ่ง
- (7) ถ้าผู้พิพากษานั้นเป็นเจ้านี่หรือลูกหนี้ หรือเป็นนายจ้างของคู่ความฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง

4.2.3.5.2. ระยะเวลาในการคัดค้านผู้พิพากษา

กฎหมายกำหนดให้คู่ความที่ประสงค์จะคัดค้านผู้พิพากษาที่ได้รับเลือกเป็นองค์คณะจะต้องยื่นคำร้อง ต่อศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง ก่อนเริ่มการไต่สวน

แต่ถ้าเป็นการคัดค้านคณะกรรมการไต่สวน ในกรณีดำเนินคดีต่อกรรมการ ป.ป.ช. นั้น ข้อกำหนดเกี่ยวกับการดำเนินคดีของศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. 2543 ข้อ 32 จะกำหนดเหตุที่ถูกคัดค้านไว้โดยตรง ซึ่งจะได้กล่าวต่อไป

พยานหลักฐาน⁹⁷ การคัดค้านหลังจากเริ่มไต่สวนพยานหลักฐานไปแล้วจึงต้องห้ามเว้นแต่ผู้คัดค้านจะแสดงเหตุผลอันไม่สามารถคัดค้านได้ก่อนหน้านี้⁹⁸

4.2.3.5.3. การวินิจฉัยคำคัดค้าน

เมื่อมีคู่ความคัดค้านผู้พิพากษาที่เป็นองค์คณะผู้ใดแล้ว ให้เป็นหน้าที่ขององค์คณะผู้พิพากษาที่จะพิจารณาคำร้องคัดค้านนั้น โดยทำการไต่สวนตามที่เห็นสมควร แล้วให้คำสั่งยอมรับการคัดค้าน หรือยกคำคัดค้าน และคำสั่งขององค์คณะไม่ว่าในทางใดถือเป็นที่สุด⁹⁹

ในกรณียกคำคัดค้าน ผู้พิพากษาที่ถูกคัดค้านก็สามารถทำหน้าที่เป็นองค์คณะได้ต่อไป แต่ในกรณียอมรับคำคัดค้าน ผู้พิพากษาที่ถูกคัดค้านต้องถอนตัวไป ตามบทบัญญัติในมาตรา 14 (3) แห่งพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. 2542 ซึ่งอนุญาตให้ถอนตัวเมื่อองค์คณะผู้พิพากษามีคำสั่งยอมรับตามคำคัดค้าน และจะต้องดำเนินการเลือกผู้พิพากษาแทนที่ตามวิธีการที่กำหนดไว้ใหม่ด้วย¹⁰⁰

ดังนั้น ผู้พิพากษาที่เป็นองค์คณะจะถอนตัวโดยไม่มีผู้คัดค้านไม่ได้¹⁰¹ และกรณีองค์คณะผู้พิพากษายกคำสั่งของผู้คัดค้าน ผู้พิพากษาดังกล่าวก็จะขอถอนตัวไม่ได้เช่นกัน

อนึ่ง ในการไต่สวนคำร้องคัดค้านผู้พิพากษา แม้พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. 2542 และข้อกำหนดเกี่ยวกับการดำเนินคดีของศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. 2543 จะไม่ได้กำหนดว่าผู้พิพากษาที่ถูกคัดค้านจะไต่สวนคำร้องนั้นไม่ได้ก็ตาม ก็ต้องอนุโลมบทบัญญัติในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาบังคับใช้โดยอนุโลม¹⁰² ดังนั้น เฉพาะผู้พิพากษาที่ไม่ถูกคัดค้าน

⁹⁷ พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. 2542 มาตรา 16 วรรคแรก

⁹⁸ พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. 2542 มาตรา 16 วรรคสอง

⁹⁹ พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. 2542 มาตรา 16 วรรคแรก

¹⁰⁰ พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. 2542 มาตรา 14 วรรคสอง

¹⁰¹ ไพโรจน์ วายุภาพ. อ่วงแล้วเชิงอรรถที่ 19. น.29.

¹⁰² ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 13 วรรคสี่ และวรรคห้า

เท่านั้นที่จะมีอำนาจพิจารณาคำร้องคัดค้านได้ ทั้งนี้เป็นไปตามหลักผลประโยชน์ขัดแย้งกัน (conflict of interests) นั่นเอง

4.2.3.6. การพ้นจากหน้าที่ของผู้พิพากษาที่เป็นองค์คณะ

พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. 2542 ได้กำหนดกรณีที่ผู้พิพากษาในองค์คณะจะต้องพ้นจากหน้าที่ในคดีนั้นตามมาตรา 14 ไว้ 3 กรณี คือ

- (1) เมื่อผู้พิพากษาที่เป็นองค์คณะ พ้นจากการเป็นข้าราชการตุลาการ¹⁰³ ตามมาตรา 14 (1)
- (2) เมื่อผู้พิพากษาที่เป็นองค์คณะนั้นได้รับพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้ไปดำรงตำแหน่งที่ศาลอื่น ตามมาตรา 14 (2)
- (3) เมื่อผู้พิพากษาที่เป็นองค์คณะนั้นถอนตัวเนื่องจากการคัดค้านผู้พิพากษาและองค์คณะผู้พิพากษามีคำสั่งยอมรับคำคัดค้าน ตามมาตรา 14 (3)

เมื่อมีเหตุใดเหตุหนึ่งที่ทำให้ผู้พิพากษาที่เป็นองค์คณะพ้นหน้าที่ ประธานศาลฎีกาก็จะต้องจัดให้มีการเลือกผู้พิพากษาแทนที่ตามวิธีการที่กำหนดไว้เช่นเดียวกับการเลือกองค์คณะผู้พิพากษารั้งแรก¹⁰⁴

4.2.3.7. การเลือกผู้พิพากษาแทนที่

โดยที่องค์คณะผู้พิพากษาสำหรับพิจารณาคดีของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง ได้กำหนดให้มีจำนวน 9 คน โดยไม่มีระบบผู้พิพากษาสำรองดังที่ร่างไว้แต่แรก ดังนั้น เมื่อมีเหตุที่ทำให้ผู้พิพากษาไม่ครบจำนวน 9 คน ดังที่กฎหมายกำหนดไว้ จะต้องจัดให้มีการเลือกผู้พิพากษาแทนที่โดยวิธีการเดียวกับที่กำหนดไว้สำหรับการคัดเลือกองค์คณะผู้พิพากษาในครั้งแรก เช่น ให้ทำโดยที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกา และทำโดยลงคะแนนลับ เป็นต้น

¹⁰³ เช่น การลาออก หรือถูกลงโทษทางวินัยให้ออก ปลดออก หรือไล่ออก ส่วนการได้รับแต่งตั้งเป็นผู้พิพากษาอาวุโสในศาลชั้นต้นตามพระราชบัญญัติหลักเกณฑ์การแต่งตั้ง และการดำรงตำแหน่งผู้พิพากษาอาวุโส พ.ศ. 2542 ไม่ถือเป็นการพ้นจากการเป็นข้าราชการตุลาการ แต่ถือว่าได้รับพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้ไปดำรงตำแหน่งที่ศาลอื่นตามมาตรา 14 (2) โปรดดู ไพโรจน์ วายุภาพ, อ้าวแล้วเชิงอรรถที่ 19 , น.29.

¹⁰⁴ พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. 2542 มาตรา 14 วรรคสอง

เหตุที่จะต้องมีการเลือกผู้พิพากษาแทนที่ ได้แก่

(1) เมื่อมีเหตุที่ผู้พิพากษาในองค์คณะพ้นหน้าที่ดังกล่าวแล้วให้ข้อ 6

(2) เมื่อมีกรณีตามที่ระบุใน มาตรา 15 แห่งพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. 2542 กล่าวคือ

ก. เมื่อมีเหตุสุดวิสัย

เช่น ผู้พิพากษาที่เป็นองค์คณะถึงแก่กรรม เป็นต้น

ข. เมื่อมีเหตุจำเป็นอันมิอาจก้าวล่วงได้

เช่น ผู้พิพากษาที่เป็นองค์คณะต้องเข้ารักษาตัวเนื่องจากเจ็บป่วยร้ายแรง เป็นต้น

เมื่อมีเหตุสุดวิสัย หรือเหตุจำเป็นดังกล่าวแล้วย่อมทำให้ไม่สามารถนั่งพิจารณาคดีครบองค์คณะได้ หากองค์คณะผู้พิพากษาคดีเหลืออยู่เห็นว่า หากเลื่อนการไต่สวนพยานหลักฐานออกไปจะทำให้ล่าช้าและขาดความเที่ยงธรรม¹⁰⁵ ก็ให้ประธานศาลฎีกาดำเนินการเลือกผู้พิพากษาแทนที่ตามวิธีการเลือกองค์คณะผู้พิพากษาแต่แรก

ในกรณีที่มีการเลือกผู้พิพากษาแทนที่ นอกจากกรณีผู้พิพากษาในองค์คณะพ้นหน้าที่หรือกรณีผู้พิพากษายายแล้ว ให้ผู้พิพากษาที่ถูกแทนที่สิ้นสุดอำนาจหน้าที่ในคดีนั้น¹⁰⁶ เพราะได้เลือกผู้พิพากษาเข้าแทนที่จนครบจำนวน 9 คนแล้ว

4.2.3.8. การปฏิบัติหน้าที่ของผู้พิพากษาที่เป็นองค์คณะ

โดยที่การดำเนินคดีต่อผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง หรือกรรมการ ป.ป.ช. มีผลต่อการยุติการปฏิบัติหน้าที่ของผู้ถูกดำเนินคดี กฎหมายจึงให้ดำเนินการในทุกขั้นตอนอย่างรวดเร็ว โดยเฉพาะนับแต่ที่ฟ้องคดีต่อศาล แม้แต่ในชั้นพิจารณา พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. 2542 มาตรา 19 ยังบัญญัติว่า "ให้ศาลดำเนินกระบวนการพิจารณาไต่สวนพยานหลักฐานต่อเนื่องติดต่อกันทุกวันทำการจนกว่าจะเสร็จการพิจารณา เว้นแต่จะมีเหตุสุดวิสัย หรือเหตุจำเป็นอันมิอาจก้าวล่วงได้"

¹⁰⁵ หากเป็นกรณีผู้พิพากษาที่เป็นองค์คณะถึงแก่กรรม ก็ต้องจัดให้มีการเลือกผู้พิพากษาแทนที่ทันที

¹⁰⁶ พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. 2542 มาตรา 15

ดังนั้น การปฏิบัติหน้าที่ของผู้พิพากษาที่เป็นองค์คณะจึงจำเป็นต้องทุ่มเทให้การดำเนินคดีดังกล่าว กฎหมายจึงกำหนดว่าระหว่างการพิจารณาพิพากษาคดีนั้น ห้ามมิให้มีคำสั่งให้ผู้พิพากษานั้นไปทำงานที่อื่นนอกศาลฎีกา¹⁰⁷

4.2.4. ผู้พิพากษาเจ้าของสำนวน

โดยที่องค์คณะผู้พิพากษามีจำนวน 9 คน การดำเนินการต่างๆ จึงต้องมีผู้ประสานงานหรือรับผิดชอบโดยชัดเจน และเป็นไปด้วยความเรียบร้อย กฎหมายจึงกำหนดให้มี "ผู้พิพากษาเจ้าของสำนวน" 1 คนด้วย โดยให้องค์คณะผู้พิพากษาเป็นผู้เลือก¹⁰⁸

4.2.4.1. การเลือกผู้พิพากษาเจ้าของสำนวน

ข้อกำหนดเกี่ยวกับการดำเนินคดี ของศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ.2543 ข้อ 5 กำหนดให้เลือกโดยวิธีลงคะแนนลับ ในกรณีได้คะแนนเท่ากันก็ให้ลงคะแนนลับเลือกเฉพาะผู้ที่ได้คะแนนเท่ากันจนกว่าจะได้ผู้ที่มีคะแนนสูงสุดแต่เพียงผู้เดียว ประกอบกับพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. 2542 มาตรา 17 วรรคแรก แล้ว ต้องเป็นการลงคะแนนระหว่างผู้พิพากษาที่เป็นองค์คณะเท่านั้น ประธานศาลฎีกา หากไม่ได้เป็นองค์คณะด้วยก็ไม่มีสิทธิออกเสียงคัดเลือก

4.2.4.2. อำนาจหน้าที่ของผู้พิพากษาเจ้าของสำนวน

กฎหมายกำหนดอำนาจหน้าที่ของผู้พิพากษาเจ้าของสำนวนไว้ดังนี้

- (1) ดำเนินการต่างๆ ตามที่องค์คณะผู้พิพากษาได้มีมติ¹⁰⁹

¹⁰⁷ พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. 2542 มาตรา 13 วรรคสี่

¹⁰⁸ พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. 2542 มาตรา 17 วรรคแรก

¹⁰⁹ พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. 2542 มาตรา 17 วรรคสอง

(2) ออกคำสั่งใดๆ ที่มีได้เป็นการวินิจฉัยชี้ขาดคดี แต่ต้องได้รับความเห็นชอบจากผู้พิพากษาในองค์คณะอีกสองคนเสียก่อน¹¹⁰ อาทิ การสั่งคำร้องต่างๆ ที่เกี่ยวกับคดี เช่น การอนุญาตให้แก้ไขหรือเพิ่มเติมคำฟ้อง การอนุญาตให้ยื่นบัญชีระบุพยานล่าช้า¹¹¹ เป็นต้น

(3) รายงานกรณีมีเหตุสุดวิสัย หรือเหตุจำเป็นอื่นอันมีอาจก้าวล่วงได้ ที่อาจทำให้ไม่สามารถนั่งพิจารณาคดีองค์คณะได้¹¹² ต่อประธานศาลฎีกา¹¹³

(4) การสั่งปล่อยชั่วคราว หรือสั่งคุมขังจำเลย เมื่อได้รับความเห็นชอบจากผู้พิพากษาในองค์คณะอีกสองคนเสียก่อน¹¹⁴

อำนาจขององค์คณะผู้พิพากษาในระบบไต่สวน กล่าวคือ เมื่อได้ข้อเท็จจริงแล้วอาจไม่เพียงพอที่จะพิจารณาคดีพิพากษาคดี อาจต้องแสวงหาข้อเท็จจริงเพิ่มเติม เพื่อประกอบการพิจารณาคดีพิพากษาคดีต่อไป

¹¹⁰ พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. 2542 มาตรา 17 วรรคสอง

นอกจากนั้นตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. 2542 มาตรา 6 ผู้พิพากษาเจ้าของสำนวนตามคำพิพากษาก็มีอำนาจออกหมายอาญา หรือหมายใด ๆ ได้ ตามพระธรรมนูญศาลยุติธรรม มาตรา 24 (1) โปรดดู ไพโรจน์ วายุภาพ, อ้างแล้วเชิงอรรถที่ 20 , น.33.

¹¹¹ พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. 2542 มาตรา 28 วรรคสอง

¹¹² พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. 2542 มาตรา 15

¹¹³ ข้อกำหนดเกี่ยวกับการดำเนินคดีของศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ.2543 ข้อ 7

¹¹⁴ พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. 2542 มาตรา 22 วรรคสอง และมาตรา 17 วรรคสอง

4.3. อำนาจขององค์คณะผู้พิพากษาในระบบไต่สวน ตามกฎหมายประกอบ รัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง

การพิจารณาคดีในระบบไต่สวน ตามกฎหมายประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองเป็นอำนาจขององค์คณะผู้พิพากษา เพื่อความเข้าใจจึงควรมาทราบถึงอำนาจหน้าที่ขององค์คณะผู้พิพากษาทั้งหมดในภาพรวมก่อน

4.3.1. การชี้ขาด

เมื่อการไต่สวนพยานได้เสร็จสิ้นลง และโจทก์จำเลยได้แถลงปิดคดี ถือว่าการพิจารณาคดีเสร็จสิ้นลง องค์คณะผู้พิพากษาจะต้องดำเนินการชี้ว่านักพยานหลักฐานทั้งหลาย โดยองค์คณะผู้พิพากษาจะต้องใช้ดุลพินิจว่าตนเชื่อว่าจำเลยได้กระทำความผิดจริงหรือไม่ (Conviction) ซึ่งหลักทั่วไปได้กำหนดโดยประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 227 ว่า อย่าพิพากษาลงโทษจนกว่าจะแน่ใจว่ามีการกระทำความผิดจริง และจำเลยเป็นผู้กระทำความผิดนั้น และหากมีความสงสัยตามสมควรว่าจำเลยได้กระทำความผิดหรือไม่ ให้ยกประโยชน์แห่งความสงสัยนั้นให้จำเลยตามหลัก In dubio pro reo¹¹⁵ ซึ่งประเด็นนี้ท่านอาจารย์อรรถพล ไญญ์สว่าง ได้ให้ความเห็นเกี่ยวกับบทบัญญัติตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 227 ว่าเนื่องจากการพิจารณาคดีในระบบไต่สวน ซึ่งการไต่สวนนั้นหมายความว่า การตรวจสอบ หรือแสวงหาข้อเท็จจริง หรือการค้นหาคำความจริง จึงเป็นการพิสูจน์หาความจริงมิใช่เป็นการชี้ว่านักพยานหลักฐาน ดังนั้น พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. 2542 มาตรา 18 วรรคสอง ที่กำหนดให้นำบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาใช้โดยอนุโลมนั้น ไม่สามารถนำมาใช้ได้ทุกบทบัญญัติ จากการศึกษาผู้เขียนเห็นด้วยกับกรณิดังกล่าวเป็นอย่างมาก และเข้าใจว่ามีบทบัญญัติอีกจำนวนหนึ่งที่ไม่สามารถนำมาใช้ได้ กล่าวคือ บทบัญญัติที่สามารถนำมาใช้ได้โดยอนุโลมต้องเป็นบทบัญญัติที่ไม่ขัดกับหลักการพิจารณาคดีในระบบไต่สวน หากบทบัญญัติขัดกับหลักการในระบบไต่สวนแล้วก็ไม่สามารถนำมาใช้ได้ ซึ่งในกรณิดังกล่าวนี้นี้ผู้ที่เกี่ยวข้องจะต้องใช้กฎหมายดังกล่าวด้วยความระมัดระวัง มิเช่นนั้น อาจเกิดกรณิดังเช่นคดีหมายเลขแดงที่ อม.1/2545 ซึ่งเป็นคดีแรกที่ศาลฎีกาแผนก

¹¹⁵ สุรศักดิ์ ลิขสิทธิ์วัฒนกุล. คำอธิบายการดำเนินคดีผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2545. น.121.

คดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองพิจารณาพิพากษาโดยใช้ระบบไต่สวน โดยขอกล่าวถึงรายละเอียดในบทต่อไป

กฎหมายเกี่ยวกับการดำเนินคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง ได้กำหนดรายละเอียดเกี่ยวกับการชี้ขาดคดีดังนี้

4.3.1.1. การทำความเห็นขององค์คณะ

การดำเนินคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง มีลักษณะต่างจากดำเนินคดีอาญาทั่วไป เพราะองค์คณะผู้พิพากษาในศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง มีจำนวนถึง 9 คน นอกจากนั้นกฎหมายยังประสงค์ให้ผู้พิพากษาแต่ละคนทำความเห็นของตนเป็นลายลักษณ์อักษร นอกเหนือจากการทำคำแถลงโดยวาจาในการประชุมหามติเพื่อมีคำพิพากษาด้วย

ดังนั้น บทบัญญัติที่กำหนดไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 184 ที่กำหนดวิธีการหาคำวินิจฉัยเพื่อมีคำพิพากษาว่า จะนำมาใช้กับการดำเนินคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองไม่ได้ เพราะกฎหมายในเรื่องนี้ได้กำหนดไว้โดยเฉพาะแล้ว

การทำความเห็นขององค์คณะผู้พิพากษา ในคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง มีอยู่ 2 ลักษณะ คือ

(1) การทำความเห็นเป็นหนังสือ

องค์คณะผู้พิพากษาทุกคนต้องทำความเห็นในการวินิจฉัยคดีเป็นหนังสือ¹¹⁶ โดยจะต้องมีรายละเอียดตามที่กำหนดดังนี้¹¹⁷

- ชื่อคู่ความทุกฝ่าย
- เรื่องที่ถูกกล่าวหา
- ข้อกล่าวหาและคำให้การ
- ข้อเท็จจริงที่ได้จากการพิจารณา
- เหตุผลในการวินิจฉัยทั้งในปัญหาข้อเท็จจริงและข้อกฎหมาย
- บทบัญญัติของกฎหมายที่ยกขึ้นอ้างอิง
- คำวินิจฉัย รวมทั้งการดำเนินการเกี่ยวกับทรัพย์สินที่เกี่ยวข้อง(ถ้ามี)

¹¹⁶ พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. 2542 มาตรา 20 วรรคแรก

¹¹⁷ พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. 2542 มาตรา 21

(2) การทำความเห็นโดยวาจา

องค์คณะผู้พิพากษาทุกคน นอกจากจะต้องทำคำวินิจฉัยคดีเป็นลายลักษณ์อักษรแล้ว จะต้องแถลงด้วยวาจาต่อที่ประชุมด้วย ก่อนที่ที่ประชุมขององค์คณะผู้พิพากษาจะมีการลงมติ

4.3.1.2. การมีคำพิพากษาหรือคำสั่ง

หลังจากที่ผู้พิพากษาที่เป็นองค์คณะทำความเห็นเป็นหนังสือแล้ว จะต้องมีการจัดประชุมเพื่อให้องค์คณะผู้พิพากษาทุกคนแถลงด้วยวาจาก่อนลงมติ โดยมีมติที่จะถือว่าเป็นคำวินิจฉัยขององค์คณะผู้พิพากษา (ไม่ใช่ของแต่ละคน) ให้ถือตามเสียงข้างมาก กล่าวคือ ต้องได้คะแนนเสียงอย่างน้อย 5 ใน 4 จึงจะถือว่าเป็นมติขององค์คณะผู้พิพากษา¹¹⁸ โดยผู้พิพากษาที่เป็นองค์คณะจะงดออกเสียงมิได้

(1) การทำคำพิพากษา

คำชี้ขาดในคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง ต้องเป็นไปตามมติเสียงข้างมากขององค์คณะผู้พิพากษา กฎหมายจึงกำหนดให้มีการจัดทำคำพิพากษาหรือคำสั่งที่เป็นการชี้ขาดคดีได้¹¹⁹ โดยอาจมอบหมายให้ผู้พิพากษาคนหนึ่งคนใดในองค์คณะผู้พิพากษาเป็นผู้เขียนคำพิพากษาหรือคำสั่งตามมติได้

(2) แบบและเนื้อหาคำพิพากษา

โดยที่ไม่มีการกำหนดไว้เป็นพิเศษเรื่องแบบและเนื้อหาคำพิพากษา ดังนั้น การทำคำพิพากษาในคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง ต้องเป็นไปตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 186

(3) คำชี้ขาด

การดำเนินคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง มีการกำหนดเฉพาะวิธีการดำเนินคดีไว้เป็นพิเศษเท่านั้น แต่การยกฟ้อง หรือการลงโทษ ย่อมเป็นไปตามดุลพินิจของผู้พิพากษาในองค์คณะว่ามีพยานหลักฐานเพียงพอที่จะเชื่อว่าจำเลยได้กระทำความผิดหรือไม่ ซึ่งเป็นไปตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 185 ดังนี้

¹¹⁸ เปรียบเทียบกับการลงมติตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 184

¹¹⁹ พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรง

ก. การยกฟ้อง

เป็นไปตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 185 วรรคแรก คือ

“ถ้าศาลเห็นว่าจำเลยมิได้กระทำความผิด การกระทำของจำเลยไม่เป็นความผิดก็ดี คดีขาดอายุความแล้วก็ดี มีเหตุตามกฎหมายที่จำเลยไม่จำเป็นต้องรับโทษก็ดี ให้ศาลยกฟ้องปล่อยจำเลยไป แต่ศาลจะสั่งชั่งจำเลยไว้หรือปล่อยชั่วคราวระหว่างคดียังไม่ถึงที่สุดก็ได้”

ข. การลงโทษ

เป็นไปตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 185 วรรคสอง คือ

“เมื่อศาลเห็นว่าจำเลยได้กระทำความผิด และไม่มีการยกเว้นโทษตามกฎหมาย ให้ศาลลงโทษแก่จำเลยตามความผิด แต่เมื่อเห็นสมควรศาลจะปล่อยชั่วคราวระหว่างคดียังไม่ถึงที่สุดก็ได้”

นอกจากที่ศาลต้องวินิจฉัยในเรื่องที่จะ ยกฟ้องหรือลงโทษ โดยหลักที่กำหนดไว้ในประมวลวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 185 ดังกล่าวแล้ว ศาลยังต้องพิพากษาไม่เกินคำขอ หรือที่มีได้กล่าวไว้ในคำฟ้องตามที่กำหนดหลักเกณฑ์ไว้ในมาตรา 192

(4) ดุลพินิจศาลในการลงโทษ

ในกรณีที่องค์คณะผู้พิพากษาเชื่อว่าจำเลยเป็นผู้กระทำความผิด ศาลย่อมมีดุลพินิจในการลงโทษ ดังนี้

ก. การใช้ดุลพินิจในการกำหนดโทษ

องค์คณะผู้พิพากษามีจำนวน 9 คน ดังนั้น นอกจากการประชุมองค์คณะผู้พิพากษาเพื่อมีมติว่าจำเลยได้กระทำความผิดหรือไม่แล้ว หากเห็นว่าจำเลยเป็นผู้กระทำความผิดแล้ว องค์คณะผู้พิพากษาจะต้องมีมติในเรื่องการกำหนดโทษด้วย โดยมีมติของที่ประชุมองค์คณะผู้พิพากษา¹²⁰

ข. การใช้ดุลพินิจในการขอการลงอาญา

แม้ศาลจะเห็นควรลงโทษ และกำหนดโทษแล้วหากศาลเห็นควรให้มีการรอลงอาญาก็สามารถทำได้ หากเข้าหลักเกณฑ์ตามที่กำหนดในประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 56

4.3.1.3. การอ่านคำพิพากษา

เมื่อมีการทำคำพิพากษาแล้ว จะต้องมีการอ่านคำพิพากษตามหลักเกณฑ์ที่กำหนดไว้ด้วย

¹²⁰ มีผู้ให้ความเห็นในเรื่องนี้ว่า สำหรับผู้พิพากษาที่เป็นองค์คณะที่มีความเห็นว่าควรยกฟ้อง น่าจะไม่มีสิทธิลงมติเกี่ยวกับการกำหนดโทษดังกล่าว โปรดดู ไพโรจน์ วายุภาพ , อ้วงแล้วเชิงอรรถที่ 19 , น.58.

(1) ระยะเวลา

เนื่องจากกฎหมายประสงค์จะให้การดำเนินคดีเป็นไปโดยรวดเร็ว ดังนั้น กฎหมายจึงกำหนดให้ต้องมีการอ่านคำพิพากษากายใน 7 วัน นับแต่วันเสร็จการพิจารณา หากมีเหตุสมควรจะเลื่อนการอ่านไปก่อนก็ได้ แต่ต้องไม่เกิน 14 วัน นับแต่วันเสร็จการพิจารณา และต้องบันทึกเหตุที่ต้องเลื่อนการอ่านออกไปด้วย ทั้งนี้เว้นแต่ไม่อาจได้ตัวจำเลยมาศาลในวันอ่านคำพิพากษา¹²¹

(2) วิธีการอ่าน

การอ่านคำพิพากษาให้อ่านในศาล โดยเปิดเผยต่อหน้าคู่ความ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง จำเลยต้องมาศาลเพื่อฟังคำพิพากษา ดังนั้น หากจำเลยไม่อยู่หรือไม่มาฟังคำพิพากษา ให้ศาลเลื่อนการอ่านไป และออกหมายจับจำเลยมาฟังคำพิพากษา และเมื่อได้ออกหมายจับแล้วไม่ได้ตัวจำเลยมาภายใน 1 เดือน นับแต่วันออกหมายจับ ให้ศาลอ่านคำพิพากษาหรือคำสั่งลับหลังจำเลยได้ และให้ถือว่าจำเลยได้ฟังคำพิพากษาหรือคำสั่งนั้นแล้ว¹²²

(3) การประกาศคำพิพากษา/ความเห็นขององค์คณะ

คำพิพากษา หรือคำสั่งที่เป็นการชี้ขาดคดีนั้น นอกจากต้องอ่านโดยเปิดเผยต่อหน้าคู่ความแล้ว กฎหมายยังให้เปิดเผยคำพิพากษานั้น โดยนำลงประกาศในราชกิจจานุเบกษาดัง¹²³

นอกจากนั้นเพื่อให้เกิดความโปร่งใยิ่งขึ้น กฎหมายยังกำหนดให้เปิดเผยความเห็นขององค์คณะผู้พิพากษาอีกด้วย โดยวิธีการที่ประธานศาลฎีกากำหนด

4.3.2. การบังคับคดี

ในกรณีที่ศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองมีคำพิพากษาลงโทษจำเลย ศาลฎีกาก็ต้องดำเนินให้มีการบังคับตามคำพิพากษาต่อไป ตามที่กำหนดไว้ในประมวล

¹²¹ พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. 2542 มาตรา 20

¹²² พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. 2542 มาตรา 32 วรรคสอง เทียบกับประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 182 วรรคสาม

¹²³ พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. 2542 มาตรา 20 วรรคสอง

กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา¹²⁴ เช่น การออกหมายจับ ในกรณีมีคำพิพากษาให้จำคุกโดยไม่รอการลงอาญา เป็นต้น

ทั้งนี้ เมื่อศาลอ่านคำพิพากษาแล้วสามารถบังคับคดีได้ทันที เพราะคำพิพากษาของศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองเป็นที่สุด¹²⁵ ไม่มีการอุทธรณ์ หรือฎีกาอีกต่อไป

¹²⁴ ข้อกำหนดเกี่ยวกับการดำเนินคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. 2543 ข้อ 38 และพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. 2542 มาตรา 45 วรรคแรก

¹²⁵ พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. 2542 มาตรา 45 วรรคสอง